

ARCHIVE COPY

Second Class Mail

Please return.

Հրատարակութիւն Ամերիկահայոց Արեւելեան Թեմի Ազգային Առաջնորդարանի
A Publication of the Prelacy of the Armenian Apostolic Church of America

Volume VIII, Number 1, 2, 3
May, June, July 1985

FROM THE DESERT OF DER ZOR TO THE BRILLANT SUN OF WASHINGTON, D.C.

THOUSANDS OF ARMENIANS SET THEIR CLOCKS FOR WASHINGTON TO WITNESS THEIR COMMITMENT TO ARMENIA

THE "FORGOTTEN" SURVIVORS WERE THE ACTUAL HEROES AT ARLINGTON NATIONAL CEMETERY EVENT

"They that sow in tears, shall reap in joy" (Psalms 126:5)

PRAYER AT THE SENATE

(Monday, April 15, 1985)

The Senate met at 12 noon, on the expiration of the recess, and was called to order by the President pro tempore [MR. THURMOND].

The PRESIDENT pro tempore. Our prayer today will be offered by Archbishop Mesrob Ashjian, prelate of the Armenian Apostolic Church of America, New York, NY. The Archbishop is sponsored by Senator ALAN CRANSTON.

PRAYER

The Archbishop Mesrob Ashjian, prelate of the Armenian Apostolic Church of America, New York, NY, offered the following prayer:

In the name of the Father, of the Son, and of the Holy Spirit. Amen.

Almighty God, eternal Guide of all people, direct us along the path of justice and honor in our daily conduct. Give of Thy blessings to this glorious Nation so that it may continue to shine as a welcoming beacon of liberty amidst the dark clouds of tyranny and oppression. Reveal always thy infinite spirit to the Members of this august body, that they may be inspired toward a greatness of purpose, that they may be ennobled in the urgent quest for justice, freedom, and peace for all of mankind.

We thank Thee in the name of the Armenian people for Thy eternal wisdom and divine mercy in providing them a safe refuge in these United States from the ravaging inhumanity of their enemies. We offer to Thee our sacrifices upon the altar of freedom in an act of redemption for all of mankind. In turn, Heavenly Father, we ask that Thy other children always be spared from the stifling yoke of tyranny and persecution.

Give, we beseech Thee, but a particle of Thy celestial wisdom to all men and nations that they may learn to walk together with joy and happiness on the path of righteousness, truth, and freedom. Amen.

PRAYER AT THE HOUSE OF REPRESENTATIVES

(Wednesday, April 24, 1985)

The House met at 12 noon.

Archbishop Mesrob Ashjian, prelate of the Armenian Apostolic Church of America, New York, NY. The Archbishop was sponsored by The Hon. CHARLES "CHIP" PASHAYAN.

PRAYER

In the name of the Father, and of the Son, and of the Holy Spirit. Amen. Almighty God, giver of all that we possess, we especially thank Thee for Thy most precious gift, the spirit of liberty. We ask that Thy every blessing be showered upon this Nation where that freedom and human justice proceed triumphant. Reveal always Thy infinite and Holy Spirit to the Members of this House that they may be inspired to achieve for all mankind the goals of our Founding Fathers, life, liberty, and the pursuit of happiness.

In particular, we beseech Thee, to be mindful of the Armenian people who this year commemorate the 70th anniversary of the martyrdom of 1 1/2 million Armenians. Mindful of the teaching of Thy Son, our Lord, Jesus Christ, we ask not for retribution or revenge but for repentance and redemption. We pray, Almighty God, that never again on this Earth will the horror of genocide afflict any of Thy children.

Grant to all the nations of mankind, the compassion and love which Thy Son offered to us with His sacrifice, that we may all live freely with joy and happiness amidst all of the glories of Thy creation. Amen.

The 70th Anniversary of Armenian Martyrs' Day is now history. This issue of OUTREACH is devoted to the events which took place in Washington, D.C., for five days beginning April 24 and ending April 28.

Without exaggeration we can sincerely state that the National Gathering of Survivors (which took on an international character because of the participation of survivors from France and Australia) was the most significant and far-sighted commemoration ever to take place in North America.

It was the first time that a significant number of Survivors gathered together to remember and bear witness to the tragic events of 1915. Their presence in Washington will be difficult to forget. They came from everywhere. Many of them too ill to travel, but nevertheless they came because they felt it was their duty to do so. Eight hundred survivors were amongst the thousands who gathered in Washington. The survivors all proudly wore the large medallion presented to them upon their arrival, giving them all a distinguishable and special appearance. The bronze medallions on brightly colored ribbons remained around their necks every day gently touching their hearts with each movement.

While we "youngsters" found the time to complain about minor inconveniences, they, in marked contrast, had nothing but praise upon their lips. "More than anything that has happened in the last seventy years," many of them said to us, "these five days have shown us that the Armenian nation is vibrant and thriving. We are happy. We are reassured."

There is so much that will be remembered about those five days: The dynamic Governor George Deukmejian ending his brilliant and courageous speech with the poignant words of William Saroyan. A soft-spoken Charles Aznavour reciting his hauntingly poetic "They Fell." The beautiful historic Armenian flags, lovingly made by Armenian hands, flying high. The lectures, the seminars, the films, the extensive exhibits, the brilliant banquet, the colorful cultural night, all will be remembered.

But, for us there are two images which transcend remembrance. First the Survivors in the massive and beautiful DAR Constitution Hall, standing straight and tall at the conclusion of the program as the audience of 4,000 applauded their presence and joined them in the singing of "God Bless America."

Second, the ecumenical service in Arlington National Cemetery, under

(Cont. column 3)

OUTREACH

Archbishop Mesrob Ashjian
Prelate

OUTREACH (USPS 426-490) is published monthly by the Prelacy of the Armenian Apostolic Church of America, 138 East 39th Street, New York, New York 10016, (212) 689-7810. Unsolicited manuscript will be considered for publication; please include a stamped, self-addressed return envelope. We reserve the right to edit articles in order to conform to space limitations. Signed articles do not necessarily reflect the policy of the Armenian Apostolic Church of America. Send all correspondence to the above address to the attention of the Editor. Printed in the United States of America, Second class postage paid at New York, N.Y. 10016. Postmaster: Send address changes to Outreach, 138 E. 39th St. New York, N.Y. 10016

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ՎԱԶԳԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ 70-ԱՄԵԱԿԻ ԿՈՆԴԱԿԸ

ՎԱԶԳԷՆ ԾԱՌԱՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ԲՐԻՍՏՈՍԻ, ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՒ ԿԱՄՕՔԻ ԱԶԳԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ, ԾԱՅՐԱԳՈՑՆ ՊԱՏՐԻԱՐԲ ՀԱՄԱԶԳԱԿԱՆ ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ ԱԹՈՌՈՑ ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՍՐԲՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԷԶՄԻԱՇՆԻ

«Ոյ՛ վարեիմ արտասուօք, ցնծութեամբ հնձացեմ» (Սաղմ. 126:5)

Այն սեւ օրերից եօթնասուն տարիներ յետոյ, Հայաստանեայց եկեղեցին ու ժողովուրդը համայն, կանգնած են վերստին անմոռաց յիշատակի առաջ երկու միլիոն իրենց նահատակուած զաւակների, որոնք զոհ գնացին Օսմանեան կայսրութեան կառավարութեան կազմակերպած ցեղասպանութեան 1915 թուին: Մի ամբողջ ժողովուրդ տեղահան արուեց իր պատմական երկրի՝ Արեւմտեան Հայաստանի տարածքից ու ծրագրուած ձեւով բնաջնջուեց մահուան ճանապարհների վրայ: Աւերակների վերածուեցին ու հրկիզուեցին բազմահարկը հայաբնակ քաղաքներ եւ գիւղեր, վանքեր եւ եկեղեցիներ, շատերը կոթողներ հայ դասական ճարտարապետութեան, կառուցուած վերջին հազար եւ հինգ հարիւր տարիների ընթացքում:

Այսօր արդի Հայաստանում թէ սփիւռքում, համարեա չկայ մի հայ մարդ որ չողբայ մարտիրոսութիւնը մի մերձաւորի:

Այսօր մեր սգաւոր ժողովուրդի զաւակները, բոլորը անխտիր, սիրտ սրտի տուած իրենց աղօթքն են երկինք առաքում, իրենց նահատակուած հայրերի, քոյրերի ու եղբայրների հոգիների խաղաղութեան համար եւ համազգային ոգեշնչումով ողջունում են իրար ու մխիթարում, տեսիլքով արդարութեան արշալոյսի, գիտակցութեամբ պայծառ՝ սուրբ պահելու նրանց յիշատակը եւ հաւատարիմ մնալու նրանց ուխտին, նրանց երազներին՝ հայ ազգը համայն մէկտեղուած ու Հայոց երկիրը ամբողջացած տեսնելու:

Հայեր՝ բոլոր հորիզոններից, այսօր Ապրիլի 24-ին, այս ուխտով, այս տեսիլքով, ձեր հոգու հայեացքը սեւեռեցէք դէպի Միծեռնակաբերդ ու դէպի Արարատ:

Այսու մեր կոնդակով մեր հայրական հրաւերն ենք ուղղում բոլոր հայ եկեղեցիներին ու հոգեւոր դասին, որ Ապրիլի 24-ին, համազգային միասնութեամբ սրբազան արարողութիւններով աղօթեն ազգիս բիւրաւոր նահատակաց հոգիների համար ու մխիթարեն մեր սգաւոր ժողովուրդը ընթերցումով մեր սոյն հայրապետական կոնդակի եւ կազմակերպումով սգոյ հանդիսաւոր հաւաքոյթների: Մեր յորդորն է նաեւ ուղղեալ հայկական միութիւններին, ազգային կազմակերպութիւններին եւ հայ մամուլին, որ միակամ ու միամարտ գործակցութեամբ արդար ու խաղաղ միջոցառումներով հետապնդեն 1915-ի Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը միջազգային իրաւական մակարդակի վրայ:

Մեր քրիստոնէական խիղճը թելադրում է մեզ մաղթել որ յանցապարտ լուծթեան վարագոյրը համայն աշխարհի առաջ հերձուի ու ազատ ճառագայթի ճշմարտութիւնը եւ «բարձրանայ կողմը արդարութեան»:

Ազգ իմ սգաւոր, ո՛չ հուրը, ո՛չ ջուրը, եւ ո՛չ էլ ժամանակը, Օսմանեան կայսրութեան ճակատից ու աշխարհի յիշողութիւնից չեն ջնջելու սեւ խարանը մեծ ոճիրի, մինչ դու արեւի ու արդարութեան ծարաւի ժողովուրդ, քո հայրենի բարձունքներից պիտի շարունակես տիեզերքին տեսնալ ու ազատ սլանալ դէպի աղբիւրներ լոյսի, վասնզի դու «մահը խափանած ես յաղթութեամբ» (Ա. Կորնթ. ԺԵ. 55): Քեզ նոր օրհնութիւն, նոր լոյս, նոր արեւ:

Տէր Աստուած հարցն մերոց, բաց դռները երկնքներիդ ու քաղցրութեամբ ընդունիր մեր աղօթքները: Ու երբ մի օր, հեռու բարձունքներից հնչի հրաշքի ժամը մեծ դատաստանի, Տէր, գթութեամբ յիշիր մեր արդար մեռելներին կենաց գրքիդ մէջ եւ արժանի արա նրանց յաւերժական լուսէ պսակին: Ամէն:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

24 Ապրիլ, 1985 ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ՎԵՐԱՊՐՈՂՆԵՐՈՒ ՈՒԽՏԸ ԿԱՊՐԻՆՔ ... ԱՆՈՆՑ ԵՐԱԶԸ ՄԱՐՄՆԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Իսկ մենք որ ազատեցանք, մենք, անոնց ընկերները որ կ'ապրինք անոնցմէ ետք, անտարակոյս կ'ապրինք՝ ամէն բանէ առաջ գանձի փրկելու համար, անոնց մտածումն ու հոգին փրկելու համար կորուստէ, անոնց մտածումն ու հոգին ապրեցնող միակ հողը՝ հայ ազգութիւնը փրկելու, ապրեցնելու համար ...:

Կ'ապրինք, լետոյ, զանիմք մեծցնելու համար, անոնց իդօր իրագործելու, անոնց երազը մարմնացնելու համար, հայ ազգութիւնը ազատ ու անկախ կեանքով զարգացնելու եւ մեծցնելու եւ հետեւաբար իր մեծութեամբ մեծցնելու համար՝ իրեն համար գոհուած իր առաջնորդները ...:

Կ'ապրինք, մաքրեմք մտքերը սրբազնութեամբ, միշտ մեծարելով զանոնք ու ողբալով անոնց վրայ, կեանքի ու տառապանքի մեծ դասէն օգտուած՝ մենք կ'ապրինք մեր հին ու նոր, բնական ու բնի մահուամբ անհետացած մտաւոր երթարներու սխալները ուղղելու եւ թերիները լրացնելու համար, անոնց միտքէն ու հոգիէն սնած սա ցանցաւ, սա՛ տկար սերունդները շիտակ ու ապահով մամբաներու մէջ առաջնորդելու համար ...:

Մենք կ'ապրինք ոչ թէ վայելելու համար այսուհետեւ, ո՛չ: Լազարոսին պէ՛ս՝ որ գերեզմանէն դարձաւ, մենք ժպիտ չունինք այլեւս, բայց Լազարոսին մամն մենք կը ծառայենք մեռելներու յարութեան հաւատքը մեր շնչելու անոնց որ եկած են ու պիտի գան մենք ետքը ...:

Ժպիտ չ'ունինք, բայց իրտիմք, բայց արիւն ունինք դեռ եւ պիտի աշխատինք, պիտի աշխատինք:

ՎԱԶԱՆ ԹԷՔԷՆԱՆ

(Կ. Պոլիս, 30 Սեպտ: 1919)

ՆԱՄԱԿ

ԹԱԼԱՆԶԻ ՕՍՄԱՆԻՆ

«Օսման, Թալանջի Օսման, ուրեմն որպէս աւագակ որ մամբին կանգնեցիր, էր մամբէն քննէ է, հա՞: Քու Թալանջի ձեռքն, աչքն, որ սարը տեսաւ, էր սարը քննէ է, հա՞: Քու հարամ շունչն որ աղբակին դիպաւ, էր աղբակին քննէ է, հա՞ ... Աթարումար ... Մամբրէն մար չ'ունեցաւ, թէ քեզ տրորէր, տրորէր ու տրորէր, ու դու հասկանայիր, թէ Տալանջիկի սարերում ու ողջ Սասնայ սարերում Աթարումար հարամանուն աղբիւր չկայ: Չկայ ու չկայ: Աղբիւրի անունը Մեհրէ էր ու Մեհրէ կը մնայ՝ Մեհրէաղբիւր: Պատմութիւն կայ, Արարիչ կայ ու հնուց եկած գրոյց. Առիւծ Մեհրն էր տեղ, հենց էր աղբակի բխած տեղն է հանդիպել առիւծին ու նոյն գառնիւծն ու, կամօք Արարիչի, տեղն ու տեղն աղբիւր է բխել: Եւ Արարիչն ինքն է կնքել՝ Մեհրէաղբիւր: Արարիչն է ծնել ու Արարիչն է կնքել: Օսման, Թալանջի Օսման, ես էլ մեռնեմ, դու էլ մեռնես, աղբիւրի անունը Մեհրէ էր ու Մեհրէ էլ կմնայ:

Մամբրէ Արքայ

(Հատուած՝ Մուշեղ Գալշոյեանի «Մամբրէ Արքայ» Պատմութեանը)

REMEMBRANCE AND HOPE

(Cont. from column 1)

flawless blue skies, especially the final wreath laying service at the Tomb of the Unknowns, where a deep silence was broken by the sound of Taps and tears.

The 70th is history. The Gathering is over. But it is not the end. It is just a new beginning. . .

... There were so many worthwhile, imaginative programs and commemorations throughout the country we truly believe that the 70th has brought us a new beginning.

The Times Square rally organized by the Knights of Vartan, the week-long programs organized by the Diocese in New York, and the lectures and seminars presented by various universities and organizations, all seemed to come together providing a public relations bonanza for the Armenians.

Although it is obvious that we cannot keep that pace up, it is important for all of us to continue planning events throughout the year, and not just as April 24th approaches. As the years go by it is going to be imperative for us as a community to continue our activities both for internal and external consumption on a continuing basis and not in that familiar frantic pace with the arrival of each April.

... Finally we end with a note of deep gratitude. There have been so many individuals and organizations throughout the United States and Canada who helped to organize and plan the 70th Commemorative events in Washington. It all began more than a year ago, and during that time the number of volunteer hours devoted to this project is in the thousands. It was only through the generosity and tireless efforts of the hundreds of professionals who came forth and volunteered their services that we were able to execute this Gathering of Survivors with a limited budget. Not only the national committees in Washington and New York, but the many local committees who raised funds and made arrangements for wide participation. A simple "thank you" seems deficient in comparison to the results. However, we can all rejoice in the knowledge that the result is living testimony to what can be accomplished by working together. □

ԵՕԹԸ ՈՂՋՈՅՆ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ԵՕԹԱՆԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

Այս կապոյտ երկիրն անբեւեւ եւ մայրիներու խորատարած արմատներով ամրացեալ Լիբանանեան այս հողին վրայ, Քրիստոնէական հաւատքի, Հայ ազգային արժանապատուութեան, Նահատակներու հանդէպ երկիւղած յարգանքի, Անցեալի հազարամեայ ժառանգութեամբ վերարթնացեալ գիտակցութեան, Ներկայի կենսունակութեան ու պայծառութեան, Ապագայի լուսատեսիլ հորիզոններու տեսիլքին, Անոր հասնելու անմարելի յոյսին եւ անբակտերի կամքին գոյներով ծիածանուած ո՛վ Որդիք Հայկազանց, որ այսպէս համարմբուած էք, Ապրիլեան Եղեռնի, Հայկական Յեղասպանութեան այժմ արդէն իսկ եօթանասնամեացեալ սա հանգրուանին, եւ միակամ, միահայեաց կը նայիք աշխարհին, կ'ըսեմ ձեզի:

Ապրիլ, «հալալ» ապրիլ, հազար ապրիլ, երբ այսպէս կ'ապացուցէք որ տարիներու թիւը որքան երկարի, Հայկական Յեղասպանութեան պատկերը երբեք չի տփուկուի ձեր մէջ, նահատակներու արեան գինին արժէքը բարձր կը պահուի ձեր կեանքին մէջ եւ Հայ ժողովուրդի արդար իրաւունքներուն գիտակցութիւնը կ'ամրանայ, կը պայծառանայ, կը լեռնանայ, կը համայնանայ հաւաքական ձեր ապրումներու բլիթներուն մէջ: Իմ եւ իմ հոգեւոր եղբայրներուն՝ Հայ Կաթողիկէ եւ Հայ Աւետարանական համայնքներու Հոգեւոր Պետերու անունով՝ միատրոփ սրտով եւ միաբերան բարբառով կը հայցեմ Բարձրեալն Աստուծոյ, որ իր օրհնութիւնը առատօրէն հեղու ձեր բոլորին վրայ երբ այսպէս, այս տարի եւս, որպէս մէկ ազգ եւ մէկ անցեալի ժառանգորդ ու մէկ դատի իրաւատէր՝ կրցաք ներկայանալ աշխարհին, Լիբանանեան այս հողին վրայ եւ միաբերան ճիշդութեամբ, ներդրանքներով ջանքերով, յարանուանական ու ազգային քաղաքական-գաղափարական բոլոր շերտերով մեր գանգելով, մէկ Կեդրոնական Մարմին ստեղծելով արժեքներով եւ դեռ եւս, ամբողջ տարուան ընթացքին, պիտի շարունակէք արժեքներ յօթանասնամեակը յաջա աշխարհին, յաջա Լիբանանին, յաջա ողջ հայութեան՝ ի Մայր Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի:

Ապրիլ՝ Յարգանք եւ օրհնութիւն ձեզի, զնահատանք՝ ձեր կատարած աշխատանքին եւ մարդկայն ու աղօթք՝ ձեր կատարելիք բոլոր գործերուն: Լսեցէք, իմացէք բառերն այս եօթնամեայ ողջոյնի, խօսքերս այս բուռն եւ բուռն, որոնք կ'արտահայտեն իմ միտքն ու սիրտն, ուր կը զգամ հայրերուս դարարմատ կեանքին տրոփին կշռոյթը, ձեր սրտերուն տրոփին զարկերուն հետ միասին:—

Ա.

ՈՂՋՈՅՆ քեզ, Լիբանան, որ մեզի համար դարձար հայրենիք երբ մարդիկ փորձեցին մեզ դարձնել անհայրենիք: Ահա եօթանասուն տարիներէ ի վեր օրհնեալ այս հողին վրայ մենք կը շնչենք, մեր վէրքերը սրբելով, մեր վրանները քանդելով, նոր շէնքեր կառուցանելով, մեր կրպակները փակելով, նոր վաճառատուներ, գործատեղիներ, արհեստարաններ սարքելով, մեր ցաւահունչ երգերը նորաշնչտ եւ կենսաձայն ու յաղթանակ կը լսուինք: Վերադառնալով, դարերու լեզուն հազած մեր մշակոյթի ոգին Հայաստանի քաղաքներէն, Մեսրոպեան տառերէն Լիբանանի հողին եւ հոգեւոր հոգեւորութեան՝ մշակոյթին խառնելով: Հպարտ ենք ձեզմով, քու հազարամեայ դիմացկունութեան շքեղ ժառանգութեանդ, քու միութեան եւ ազատութեան անբեկանելի աւանդութեանդ արժանիքներով այնքան գեղեցիկ եւ ինքնազորով:

Վէրք ունիս այսօր, խոր ու յամեցող վէրք: Վէրքիդ մէջն ալ քեզ կը սիրենք որպէս հարազատ զաւակներդ, ինչպէս քեզ սիրեցիր երգիդ մէջ: Յաւը կը բաժնենք որպէս մեր ցաւը, ինչպէս բաժնեցիրք ուրախութիւնդ որպէս մերը, այնքան ցաւ տեսնել էտք ցեղասպանութեան սարսուղեցիկ, դժոխային օրերուն, եօթանասուն տարիներ առաջ: Կանգնած կը մնանք քու կողքիդ, կանգնած՝ քու հողիդ, որովհետեւ կը հաւատանք, որ միութեանդ ոգին փրկարար գործութեամբ պիտի վերականգնիս: Եղար մէկ, մնացի՛ր մէկ: Եղար ազատութեան երկիր, մի՛ գերուիր ոչ ոքէ: Ապաւինէ՛ քու սեփական ոյժերովդ, բա՛ց սիրտդ: Եղբայրութեան դարատրոփ ապրումիդ եւ փակէ՛ հոգիդ ներքին թշնամութեան նորաւնց քանգիչ փորձութեանց դիմաց: Մեր նահատակներու եօթանասունամեակի սա հանգրուանին կը ինդրեմք մեր բոլոր Լիբանանցի եղբայրներէն, որ լռեն զէնքերը, բացուին սիրոյ աղբիւրները, դադրին ուսմբերը, հնչեն խաղաղութեան, միութեան եւ ազատութեան երգերը: Եղար Լիբանան, մնացի՛ր Լիբանան, որովհետեւ Լիբանան պատմութեան նժարին մէջ հաւասար է միասնակամ ապրումին:

Բ.

ՈՂՋՈՅՆ ձեզ, Արաբական երկիրներ, ուր մեր ջարդերու ամենէն տանջալից եւ մահաբեր օրերուն ողջունեցիր մեզ արաբական ասպնջականութեան եւ ազնուութեան ամենէն բարձր արտայայտութիւններով: Եթէ մեր հարիւր հազարաւոր հայրերը Տէր Զօրներուն մէջ իրենց մարմինները աւագին յանձնեցին, ջարդը կազմակերպող թուրքոյ մահախորժակ եւթադաններուն որպէս զոհ, ուրիշ հարիւր հազարներ տուն գտան ձեր տուններուն մէջ, հաց ունեցան ձեր սեղաններուն վրայ, ապաստան գտան ձեր երդիքներուն տակ եւ այսպէս անցնող եօթանասուն տարիներու ընթացքին մեր հայրերն ապրեցան եւ մենք ու մեր զաւակները կ'ապրինք մեր նոր վերածնունդը Արաբական երկիրներուն մէջ:

Յարգանք ձեզ՝ պետութիւնք եւ զաւակունք Արաբական երկիրներու:

Գ.

ՈՂՋՈՅՆ ձեզ, հայ եղբայրներ եւ քոյրեր ի Մայր Հայաստան, հայոց քրիստոնէական հաւատքի օճախ եւ սրբութիւն սրբոց՝ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնով, քաղաքամայր, շքեղաշուք եւ կենսախայտ երեւանով, հերոսական սխրանքներու վկայարան եւ ներշնչարան Մարտարապատով եւ հայ վերածնութեան գարնանային շունչը բերող երկնասլաց ծիծեռնակաբերդով:

ՈՂՋՈՅՆ ձեզ, հայ եղբայրներ եւ քոյրեր, որոնց սփիւռք անունը պարտադրուեցաւ մեր դարուս թշնամիէն եւ զարձաք «արտասահմանեալք» եւ տարածեալք ի չորիս կողման աշխարհիս այսորիկ, յարեւելս եւ յարեւմուտս, ի հիւսիս եւ ի հարաւ, եւ ի ծագ աշխարհի: Տարապայմանօրէն դժուարին ձեր կացութեան մէջ կրցաք դառնալ պատուաբեր քաղաքացիներ բոլոր այն երկիրներուն, ուր բնակութիւն հաստատեցիք, միանգամայն մաքառելով, գերազոյն զոհողութեան աստիճանով, վասն պահպանութեան աւանդութեանց հարցն

մերոց եւ ինքնութեան եւ արժանապատուութեան Ազգիս Հայոց:

Այսօր, հայութեան հոգեկան կերպարանափոխութեան այս շրջանին, առաջին հերթին կ'ողջունեմ ձեզ, վերապրող հայրեր ու մայրեր, որոնց համար ցեղասպանութիւնը լուծած դէպք կամ դիտուած լուսապատկեր ու շարժանկար չէ, կամ՝ կարողացուած պատմութիւն, այլ ապրուած դառնութիւն, մահահամ փորձառութիւն: Մեր վերածննդեան ուրախութեան ամենէն արդար եւ արժանաւոր իրաւատէրը դո՛ւք էք, որովհետեւ այսօր կը դիտէք այն տեսարանը որուն հակապատկերը կը տեսնէիք եօթանասուն տարիներ առաջ, եւ որուն մասին ձեր յոյսն անգամ մարելու վրայ էր ազգային շիջումի այդ դշխեմ օրերուն: Այսօր, դուք կը տեսնէք կեանքը մեր տեսնողոս, խանդալից, հայ տասնեակ հազարներով մանուկներուն, մինչ այն սեւ օրերուն կը տեսնէիք կմախքի պատկերին մօտեցող պատկերը հարիւր հազարաւոր հայ որբերու, անտէր, լքեալ, յուսաբեկ: Երէկ կու լայիք մահը, այսօր կը հրճուիք կեանքով: Եօթանասուն տարիներ առաջ կը տեսնէիք վճռագիրը մեր ազգի բնաջնջման, ուժաբաժուած տարագրեալ գաղթականներուն, մինչ այսօր կը լսէք ձայներն իրաւունքի պահանջման եւ արդարութեան հետապնդման:

Երկրորդ հերթին կ'ողջունեմ սերունդը ձեր գաւակներուն, որ յուշն ու յոյսը իրար հետ շաղկապող միջին սերունդն եղաւ, որ վերջակէտը դրաւ սուգին եւ արցունքին, ողբին ու կոծին եւ բացաւ նոր էջը ազգային արժանապատուութեան վերագտնումին, ջրդեղումին, պայծառացումին եւ զօրացումին: Անոնց մէկ ձեռքը սեղմուած եղաւ ձեռքերուն մէջ վերապրողներու եւ միւս ձեռքը պինդ բռնած՝ ձեռքերը նոր, մատղաշ, պատանի եւ երիտասարդ սերունդներուն: Հաւատարմութեան, կանխութեան ամրակուռ պահմանքն եւ նոր հորիզոններու բացուելու կարելիութեանց ստեղծման ճարտարապետ սերունդն եղաւ ձեզի հետեւող այդ սերունդը, որ այժօր արդարօրէն կրնայ հրճուիլ ստորակայութեան զգացումէն հայութիւնը ձերբազատուելու զայն ինքնավստահութեան հանգրուանին առաջնորդելու իր առաքելութեան պտղաւորումը տեսնելով:

Երրորդ, կ'ողջունեմ սերունդը ձեր թոռներուն՝ երիտասարդ, պատանի եւ մատղաշ նորընձիւղեալ հայ զաւակներուն, որոնք ծնան ու սնան սփիւռքեան կեանքի պայմաններուն տակ եւ իրենց աչքերը բացին, իրենց միտքերը կազմաւորեցին օտարութեան արեւուն, առաւել եւս հաղորդակից ու մասնակից դառնալով սփիւռքեան երկիրներու մշակոյթին, մթնոլորտին եւ կենցաղային բարքերուն: Հայ վերագաղթօնքի սերունդն է այս ստորագրուած է հայ ժողովուրդի արժանիքներուն գիտակցութեամբ եւ պրկուած է, զսպանակուած՝ իր ժողովուրդի իրաւունքներուն գաղափարովն ու զայն հետապնդելու կամքով:

Ձեր վրայ կ'իյնայ, մանկունք սիրելիք, հայութեան ապագային պարտքը: Դո՛ւք էք շարունակողը երէց եւ միջին սերունդներուն: Ձեր կեանքի պայմանները շատ աւելի նպաստաւոր են քան ձեր ծնողներունը, մեծ հայրերունն ու մեծ մայրերունը: Օժտուած էք բազմապիսի առաւելութիւններով բաղդատած ձեզ նախորդող երկու սերունդներուն: Յառա՛ջ գացէք: Բա՛լ գիտցէք, որ ձեր առաքելութիւնը ծանր է, եւ երկարատեւ պիտի ըլլայ: Տոկալ պէտք է գիտնալ, եւ արդի աշխարհի ամենէն ազդեցիկ պայմաններուն եւ միջոցներուն համաձայն շարժիլ ու գործել:

Բայց քաղտրա ալ, հին, առաւել եւս միջին, բայց մանաւանդ նոր սերունդի պատկանողներս, ունինք հիմնական մէկ դժուարութիւն: Աշխարհի գրաւիչ եւ ապագանայացնող պայմանները այնքան ուժեղ ներգործութեամբ ներկայ են մարդկային կեանքին մէջ այսօր, որ յաճախ մեզ կը մատնեն փորձութեան՝ շեղելու մեր ճամբային եւ թափառելու օտար բաւիղներու մէջ, յաճախ այնքան մակերեսային, որոնք շատ բան կը քանդեն մեր մարդկային եւ ազգային ինքնուրոյն հարազատութեանը մէջ: ՈՂՋՈՅՆ ըսի ձեզի այս խօսքի սկիզբին: ԶԳՈՅՑ կ'ըսեմ փակուածի այս հանգրուանին: Արթուն եւ զգաստ եղէք, որպէսզի չտարուիք քնաբեր եւ թմրեցնող ու տփուկացնող հովերէն, որոնք աշխարհի չորս կողմերէն կը փչեն մեր վրայ, մանաւանդ այն մէկ հովէն որ անտարբերութիւն անունն ունի եւ որ կը տանի դէպի ամայութիւն եւ անէութիւն:

Դ.

«ՈՂՋՈՅՆ» քեզ — մեղա՛յ, հազար մեղայ քեզ Աստուած — ի՞նչ ողջոյն, ԱՄՕՐՔ քեզ, թուրքիա, որ կը շարունակես այսպէս մեր ժողովուրդին դժմ գործածը մահափորձն ետք, մահ տալ ճշմարտութեան, յամառօրէն եւ անպատկառօրէն կ'ուրանաս կատարածը վատահամբաւ գործը, որուն ահաւոր անգթութեան, անմարդկայնութեան այնքան քաջ եւ ծանօթ, որ կը վախնաս անոր բացայայտեալ եւ բացայայտիչ դրսեւորումէն: Հոն ուր ձեռքը հասնի, պատմական մեր հողերու քարերուն վրայ դրոշմուած արձանագրութիւններէն սկսեալ մինչեւ պետութիւններու արխիւներուն խաւ-խաւ ծալքերը, մինչեւ դիւանագիտական շրջանակներու գրասենեակները, մինչեւ Միացեալ Ազգերու Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբի տեղեկագիրները, կը ջանաս ի սպառ ջնջել հետքերը ոճիրիդ, որուն շուքն անգամ ամօթ կը պատճառէ քեզի:

Չո՛ւր է սակայն ջանքդ, ապարդիւն պիտի մնայ աշխատանքդ, որքան ալ նպաստաւոր ըլլան քեզի այս օրերու պայմանները աշխարհի դրուածքին եւ քաղաքական կեանքի պայմաններու դասաւորումին: Թշնամութեան եւ վրէժի համար չէ որ մենք պայծառ լոյսին կը բանանք մութ էջերը մթաստեղծ կենս սակործան ցեղասպանական արարքիդ: Յանուն արդարութեան եւ իրաւունքի, մենք այսօր կը բանանք մեր արդար դատի թղթածրարը ողջ աշխարհին, այսքան տարիներու անոր վրայ դիզուած մոռացութեան փոշիներէն դուրս բերելով զայն: Կ'ողջենք ծառայել մարդկութեան եւ ըսել անոր, որ երբ ցեղասպանութիւն մը անտեսուի եւ թոյլատրուած մնայ, ուրիշ ցեղասպանութեանց դուռ կը բանայ . . . : Ինչո՞ւ այսպէս տազնապիս՝ եթէ չես գործած զայն . . . :

Բայց կը հաւատամ, կը զգամ, որ որքան հեռացնես զայն քեզմէ, այնքան աւելի պիտի մօտենայ քեզի, որովհետեւ քու մէջդ է ան, բոյն դրած պատմութեանդ եւ ենթագիտակցութեանդ խաւերուն մէջ եւ չես կրնար բաժնուիլ անկէ մինչեւ որ հրապարակաւ չընդունիս զայն, խօսքի չնստիս անոր զոհներուն՝ մեր ժողովուրդի զաւակներուն հետ եւ չմտածես արդարութիւն հատուցանել անոնց, որոնց հայրերը իրենց կեանքը տուին այդ իրաւունքէն չհրաժարելուն համար: Արթնցի՛ր, զգօ՛ս դարձի՛ր, որովհետեւ ճշմարտութիւնն ու արդարութիւնը կրնան պահ մը լռեցուիլ, բայց երբէք՝ թաղուիլ:

Ե.

ՈՂՋՈՅՆ քեզ, ո՛վ մարդկութիւն, ազգեր համայն աշխարհի, եւ դուք մանաւանդ՝ հօր պետութիւններ, որ աշխարհի նժարին հետ այնքան դիւրին կը խաղաք ձեր շահի եւ ձեզի յատուկ խաղի օրէնքներուն համաձայն:

ԵՕԹԸ ՈՂՋՈՅՆ
ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ԵՕԹԱՆԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

(Շար. էջ 3-էն)

Գիտեմ. շատ հարցեր ունիք, որոնք կը տազնապեցնեն ձեզ: Բայց պատճառն են կամաւորապէս լուռ մնալու կամ դիտաւորեալ կերպով քողարկելու պատմականօրէն ճշմարտութեամբ, այժմեականօրէն արիւնոզ վէրքը մեր ժողովուրդին, ոտնակոխումը մարդկային իրաւունքներուն, որոնց անուսով այնքա՛ն կը խօսիք, Հելսինքի մէջ դաշինք կը կնքէք: Ինչո՞ւ համար են Միացեալ Ազգերու Ուխտը, Յեղասպանութիւնը սահմանող եւ դատապարտող Միջազգային Յայտարարութիւնը, երբ փաստօրէն ձեզմէ ոմանք կը մերժեն, ոմանք կը դժկամին եւ քիչեր միայն կը համարձակին ճանչնալ այդ իրաւունքներուն կապտումը մեր Հայ ժողովուրդի նկատմամբ, Թուրքիոյ կողմէ գործուած ցեղասպանութեան պարագային:

Դիւանագիտութիւն եւ ճշմարտութիւն առ հասարակ եղբայր չեն իրարու: Լաւ Գիտեմք այդ: Բայց գիտեմք նաեւ որ ճշմարտութիւնը ի վերջոյ կը յաղթէ: Դիւանագիտութեան յաղթանակը ժամանակաւոր է. երկրորդը՝ տոկոսն եւ նեւական: 1915-ի Տէր Զօրի օրերուն ոչ ոք կրնար մտածել որ 1918-ի Սարտարապատով կրնար փրկուիլ Հայաստանի մէջ կարելոր մասը... Դիւանագիտական խաղի օրէնքներուն մէջ չէր նախատեսուած այդ: Բայց եղա՛ւ. ճշմարտութիւնը եւ արդարութիւնը յաղթեցին «մեր քաջ որդուց սուրբ արիւնով»: Ճշմարտութիւնը երբ հաւատքով սնանի, յոյսով ճրագուի եւ սէրով ճառագայթէ՝ անպայման կը յաղթանակէ: Այս է աստուածային իմաստութիւնը՝ մարդկութեան եւ հայութեան կեանքին մէջ ճշմարտութեամբ եւ մի՛շտ ճշմարտելի:

Կը հաւատամ, որ աշխարհին անիւր օր մը այնպէս կը դառնայ որ այսօրուան ուրացողները վաղը պիտի ամչնան, իսկ այսօրուան ընդունողներն ու համակրողները վաղը պիտի հրճուին:

Մինչ այդ մենք անշեղ պիտի քալենք ճշմարտութեան ճամբայէն... (Եւ այժմ, աչքերս երկրէն կտրելով եւ դէպի երկինք յառելով՝ կը գոչեմ...)

2.

ՈՂՋՈ՞ՅՆ ձեզ, երկնաբնակ հայրդիք, «նահատակ պանծալիք», դուք՝ որ երկրի վրայ գերեզման չունեցաք, բայց աւազներէն, ջուրերու խորքերէն, ժայռերու ժանիքներէն, քարայրներու մթնոթիւններէն ճամբան գտաք դէպի երկինք վերթեւելու Աստուծոյ ամենատես եւ ուղեցոյց հայեացքին գորութեամբ: Ձեր արեամբ մկրտութիւնը Տէր Զօրի աւազներուն մէջ՝ առաւ յարութիւնը անուն եւ եղաւ նախադուռ ձեր երանական կեանքի կայքերուն: Իսկ երկրաբնակ սպրողներու սրտերուն մէջ հաստատեցիք սուրբ եւ սրբացող ընկուցիւն: Եւ կուգայ օրը երբ այլեւս բնականօրէն ճանչցուած ձեր սրբութիւնը կը դառնայ կանոնականացեալ սրբադասում, որուն արժանի էք մեր բոլորի խիղճերուն, քրիստոնէական հաւատքի անկեղծագոյն վկայութեամբ:

Կը զգամ, որ այժմ կը դիտէք մեզ՝ աշխարհի չորս ծագերուն. ձեր երկայնացեալ տեսողութիւնը աշխարհագրական հեռաւորութիւններն ու բաժանումները կ'արհամարհէ: Դուք մեզ կը տեսնէք Մէկ, Մէկ անուամբ դրոշմուած, Մէկ լեզուով բարբառող, Մէկ անցեալի արմատներով, սնանող, Մէկ ապագայի հայեացքով լուսավորուած: Հողեղէն մարդ ենք մենք դեռ, սակայն, աշխարհի վրայ ապրող եւ փորձանաւոր այս աշխարհէն փորձուող էակներ: Կը սխալինք երբեմն նեղհայեաց մտածման եւ գործելակերպի ճամբաներուն մէջ սայթաքելով: Կ'աղաչեմ ձեզ, կրակէն անցած եւ մաքրափայլօրէն ոսկիացեալ հոգիներով յստակատես նահատակներ, շա՛նթ թափեցէք մեր գլուխներուն եթէ թուլանք մեր միութեան ամենագոր եւ ամենայաղթ հանգոյցներէն. ձեր աստուածացող ցատումը կայծակեցէ՛ք մեր գլուխներուն երբ անտարբերութեան եւ հոգեւթումի կամ սրտաթափումի թմբիրը այցելէ մեզի այս «օտար ամայի ճամբէրի վրայ»: Եղէք մեր խիղճը, մեր միութեան յարաբարառ յուշարար, հայութեան ջինջ հայելին, որուն յստակութիւնը, հարաբարութիւնը, մաքրութիւնը, արեամբ զոհողութեան փայլովն է շահուած: Ձեր նայուածքը մի՛ հեռացնէք մեզմէ. ձեր այդ նայուածքին մէջ մենք ունինք սլաքը մեր ուղղութեան եւ խթանը մեր արթնութեան, գաղտնիքը մեր յաղթութեան:

Իսկ հիմա, ձեզմէ ալ վեր՝ աչքերս սեւեռելով վերնագոյնին եւ անդրագոյնին, վերջին խօսքս պաղատագին կ'ողողեմ Իրեն. —

է.

ՈՂՋՈ՞ՅՆ քեզ: Աստուած, Արարիչ երկնի եւ երկրի, Աղբիւր կենաց, Հայր գթութեան, Դատաւոր արդար, Հայր ամենակալ, հայեացքդ գէթ այսօր արեւէ՛ մեր վրայ, որպէսզի ան դառնայ լո՛յս մեր միտքերուն մէջ, դառնայ յո՛յս մեր սրտերուն մէջ, դառնայ հաւատք մեր հոգիներուն մէջ, դառնայ սէ՛ր մեր կեանքերուն մէջ:

Մեր կեանքը կապեցինք քեզ, ո՛վ Յիսուս Քրիստոս՝ Որդի Աստուծոյ, Վարդապետ Բարի, Հովիւ Քաջ: Մեր երկիրը ըրինք առաջին ազգային մտորը աշխարհի մէջ Բեթղէհէմէն՝ քու ծննդավայրէն ետք: Մեր հողը ոռոգեցինք նահատակաց, մարտիրոսաց արիւնով, մեր քարերը սրբատաշեցինք, զանոնք քանդակելու համար Աւետարանիդ սրբախօս բառերով, հազարներով եկեղեցիներ ու վանքեր կառուցինք Արարատանման երկնահայեաց գմբէթներով, գառն ու հորթը մորթեցինք, կաշին մագաղաթի վերածելու, աստուածային լուսնը գիրին մէջ յաւերժացնելու եւ մեր կեանքին մէջ զայն յաւերժօրէն բարբառոցնելու համար: Աւետարանը Հայր յայտարարեցինք եւ եկեղեցիդ Մայր հուշակեցինք: Հաւատքդ մեր սեփական մորթի գոյնին հետ խառնեցինք: Պիտի շարունակենք ուխտի մեր բաժինը, պիտի անաղարտ պահենք սուրբ դաշնադրութեան մեր ստորագրութիւնը: Կը հայցենք Քեզի, Հովիւ Քաջ, արօտավայր Հայաստանդ ազատէ՛ բռնազրաւիչներէն, որոնք ցորենին տեղ փուշ կը ցանեն — եթէ ցանել գիտնան — լերկ խոպանութիւնը ծածկելու համար...:

Փա՛ռք Քեզ, Հոգի Աստուծոյ, որ ահա կը շրջիս հայութեան կոտորակուած մարմինի վրայ աշխարհի չորս կողմերը եւ յարութեան շունչով նոր կեանք կուտաս մեր հին բայց հիննալ չգիտցող Հայ ազգին՝ հայրենի հողին թէ՛ արտերկրի վրայ: Հոգեկան հրաշակերպութեան աղբիւր ես Դուն, որ «ձկնորսները առաքեալի կը վերածես, հովիւներէն մարգարէներ» դուրս կը բերես: Իմաստութեան, արիւնութեան հոգին ապրեցուր հոգիներուն մէջ մեր նոր զաւակներուն, որպէսզի կարենան հասնիլ այն ապագային, որ մեր ազգի երազն է, մեր պատմութեան ժառանգն է, մեր նահատակներու կտակն է, մեր ցեղի իրաւունքն է եւ աստուածային արդարութեան ու աստուածապարգեւ ազատութեան տուրքն է տառապակոծ, խաչապաշտ ու խաչաչարչար ժողովուրդիդ:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ՄԵՍԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ

24 Ապրիլ, 1985
Անթիլիաս, Լիբանան

ARLINGTON SPEECH OF
ARCHBISHOP MESROB ASHJIAN

My dear brothers in Christ, representatives of the Church United, we are here in these surroundings to honor the courage of those who resisted the forces of tyranny, and defended the ideals of democracy.

From your birthplaces in Bitlis and Van, Kharpert and Sepastia, Dikranagerd and Guiliguia, Erzeroum and Trebizond, to the inferno of Deir Zor and now to the promise of renewal in Washington is an incredible journey, a journey between worlds. Between persecution and freedom, slavery and liberty, death and life.

You are living examples of the Biblical passage: "I have set before you life and death. Now choose life, so that you and your children may live." (Deut. 30:19) You chose life so that we, your children, might live! I salute you.

My dear fellow participants:
The facade of the National Archives building in this great city bears the inscription, "The past is prologue." We are here today, in Arlington National Cemetery, remembering the past, and honoring the American sevicemen who served their country and sacrificed their lives during World War I, still known to many as "The Great War."

We are remembering the past not just for the sake of remembering. We do so because while the past is prologue, it need not be destiny. We believe that an accurate memory is the best means of preventing the repetition of the horrors of history.

This sacred place is a symbol of the deep commitment of the United State to individual freedom and to the dignity of Man. This is the final resting place of the young men and women who made the ultimate sacrifice in order to insure the continuation of the values that have symbolized the United States values which still guide her today.

It has been said that only a great nation can respect and honor its dead. If that is so, these hallowed grounds, so meticulously maintained and guarded, are a testimony to the greatness of this country ... a country which has opened its doors and its heart to the poor and the oppressed, the down-trodden and dispossessed peoples of the world.

On my first visit to Washington many years ago as a young seminary student, I was awed by one of the most impressive monuments in this city of monuments: the Thomas Jefferson Memorial, dedicated to the third president of the United States. Jefferson's eloquent words, which helped shape this country, are inscribed on the walls of the monument. An unwavering champion of equal rights for all, special privileges for none. Thomas Jefferson wrote, "I have sworn on the Altar of God, eternal hostility against every form of tyranny over the mind of man." As one of the most influential voices in history for human rights, his logacy remains an important part of American doctrine. His vast writings continue to enlighten the world, and the United States continues to be looked upon as the leader in the struggle for freedom. These seeds of freedom, planted more than two hundred years ago by our Founding Fathers, have rooted themselves firmly in the soil and the soul of our country.

Perhaps no one knows this better than the Armenian-Americans who have gathered here today to pay homage to the noble ideals that have been successfully transformed into action. It is the gift of America to include the excluded, to give home to the homeless, and refuge to the persecuted.

In the words of the Armenian poet, Vahan Tekeyan, himself a survivor of the Turkish Genocide of the Armenians:

"We who survived, we who lived on after our companions, assuredly have been spared to honor them, that neither their thoughts, nor their spirit, nor the people who gave them life nor the land that nourished them might perish and be lost forever. We who survived, live on to magnify their spirit, to give life to their sacred dreams. We who survived, bear not joy in our hearts, but scars of toil and sacrifice. And so we shall, we must, continue to labor for the sake of those who perished, for the realization of their dreams."

These days, we recall the great role the United States played in aiding the survivors, first through relief aid and then with the act of welcoming thousands and thousands of refugees.

Four American presidents, Wilson, Harding, Coolidge, and Hoover, took direct action to aid the Armenians. Overseas, the entire diplomatic corps, especially in the Near East, ambassadors, ministers, consuls, shared in the responsibility of administering relief. Foremost among them was the United States Ambassador to the Ottoman Empire, Henry Morgenthau, Sr. And following the Armistice, the Departments of State, Navy, and War rendered valuable assistance. It was one of America's finest hours, when commitment became action. Without this action, the number of Armenian survivors would have been reduced ten-fold.

I would like to introduce two representatives of the Survivors here today. First, Mr. Krikor Derderian, who at age 110 is the oldest Survivor in attendance. Born in Kharpert, Mr. Derderian eventually settled in the United States where he began a new life. He came to Washington this morning in his son's private plane.

I would also like to introduce Mrs. Agulina Tatoulian, 84 years old. She travelled from Pasadena, California, to be with us. To this day, she carries a bullet in her chest, lodged as a permanent reminder of her heroic deeds in the resistance of Hadjin.

Just as America has been good to the Armenians, let it be said that the Armenians have been good to America, for they came and built new lives, raised families, and all became productive and participating citizens of the United States. They struggled through the Great Depression, never losing hope; they served their country in every capacity through World War II, in Korea, and in Vietnam. Today Armenian-Americans serve in national, state, and local governments, and contribute substantially to the growth and prosperity of their country through business, the professions, and the arts.

In World War I, when there was just a very small Armenian community in America, Private First Class Vartan Aghababian from Springfield, Ohio, became the first American of Armenian ancestry to receive one of the highest military awards of our nation; the Distinguished Service Cross. Born in Van, Vartan Aghababian came to America while still a young man. At the beginning of the war, he enlisted and served in the Meuse-Argonne offensive in 1918. Serving as a medical corpsman, he bravely went out to seek the wounded and to bring them back to safety. Repeatedly he climbed to the top of a hill and carried back wounded fellow Americans under intense machine gun fire. He was wounded fourteen times on the field of battle.

In World War II, 18,500 young Armenian-American men and women served in the Armed forces, out of a total population of 220,000. They served their country in the name of freedom, and many of them were called upon to make the supreme sacrifice. I salute all of these heroes, symbolized by one of our nation's

TEXT OF GOVERNOR DEUKMEJIAN'S SPEECH

SATURDAY APRIL 27, 1985

It is a great personal honor for me to participate in this special evening of remembrance and thanksgiving. I would like to express my deep gratitude to His Eminence Archbishop Ashjian and the National Commemorative Committee for your personal commitment and leadership. I would also like to thank each one of you for being here to share in this tribute.

As Governor of California, I issued a proclamation declaring Wednesday, April 24th as a Day of Remembrance in our State to honor all victims of genocide, especially 1.5 million Armenian men, women and children who were driven from their homes and massacred in the first genocide of this century. I also ordered that all flags over state buildings be flown at half-mast. Both of these actions were taken with the full support of our state legislature, in tribute to the innocent victims who lost their lives. I am deeply disappointed that our government in Washington would not pay the same tribute.

It is very disturbing that our humane and free nation will not stand up for truth and justice. The Armenian genocide is an indisputable historical fact. There is nothing ambiguous about it.

We recognize that Turkey is a military ally of the United States. But a mature society should be able to admit its past mistakes. America has admitted that she was grievously wrong to have once supported a system of racial slavery. West Germany has expressed great remorse for its past support of Adolph Hitler and the Nazi system that perpetrated the killing of six million Jews.

It's time that Turkey admit its role in the Armenian genocide. And it's time that the Administration and the congress stop buckling under to Turkish pressure to deny this simple historical truth.

I think you are aware of my many years of friendship with President Reagan. I have great respect for him and I have enthusiastically supported most of his policies. I know him to be a man of compassion and sensitivity.

Last week, I wrote to the President, and would like to share some of my letter with you tonight:

"Mr. President, Armenian-Americans have appreciated your expressions of understanding and concern about the fate of our families and ancestors. That is why we are disappointed and disurbed by your recent response to a question posed by Turkish newspaper *Hurriyet* and by your Administration's continued opposition to Congressional efforts to recognize April 24th as a National Day of Remembrance."

The suggestion that a National Day of Remembrance for genocide victims would, in any way, encourage or reward terrorist attacks is unjustified. Armenians are peaceful, law-abiding people who totally reject and deplore the violent acts of a handful of terrorists. Honoring the memory of genocide victims would not be a victory for violence. It would be a simple, eloquent statement against violence.

The President telephoned me on Thursday evening. He said that he wanted me to know that his long feelings regarding the events that occurred in 1915 had not changed, but that his advisors were concerned about the impact that the Proclamation would have on our relations with Turkey. He told me that he has asked his people to look into this situation to determine what he may be able to do.

Mr. President, I pray that you will consider your current position and take action to affirm the historical truth, as you have stated it in the past, by issuing a public statement and by instructing the State Department and the Department of Defense to support the pending congressional resolutions."

Thus far, our prayers have not been answered. but may I suggest that we do not give up hope, that we keep on praying that the President and congress will join us in this recognition. I assure you that I will not stop praying and I will not stop speaking out, until they do.

Some may ask us, why should we be so concerned about a tragedy which occurred 70 years ago? The answer lies in the events that have happened since 1915 and occur up to the present day.

A new generation — a new genocide. That has been the tragic history of this century. Perhaps if the world had not largely ignored this century's first genocide in Armenia — if it had not allowed those crimes to go unanswered — then just maybe some of these later tragedies might have been prevented.

We'll never know for sure whether the course of history would have been changed. But one thing we do know for sure — if the civilized world continues to be silent, this cycle of horrors will go on repeating itself over and over again.

So yes, we must remember not only to honor our loved ones who died, but also to heed the lessons of that sorrow so that we can build a safer and more humane future for all the world's children.

There's something else I believe we should do. This is an occasion for solemn remembrance, but let it also be a day of joyous celebration. Tonight, we gather together as free people. We speak our minds, we worship our God and we can even criticize our government right here in the seat of its power.

As Armenians, we have survived because our parents and ancestors gave us the strength and the faith to survive, but we have triumphed because of this great, beautiful and free land called America.

Thank God, we live in the freest, most prosperous and most tolerant nation on earth — a land where people of incredible diversity can live peacefully, side by side.

Each of us tonight is living proof of the fullness of the American dream. Where else but in America could the son of Armenian immigrants grow up and become Governor of the most populous state in the greatest country on earth?

So may I suggest that as we honor our families and loved ones who died, as we continue to speak out about this and all other violations of basic human rights, that we also give thanks for the countless blessings of our new homeland.

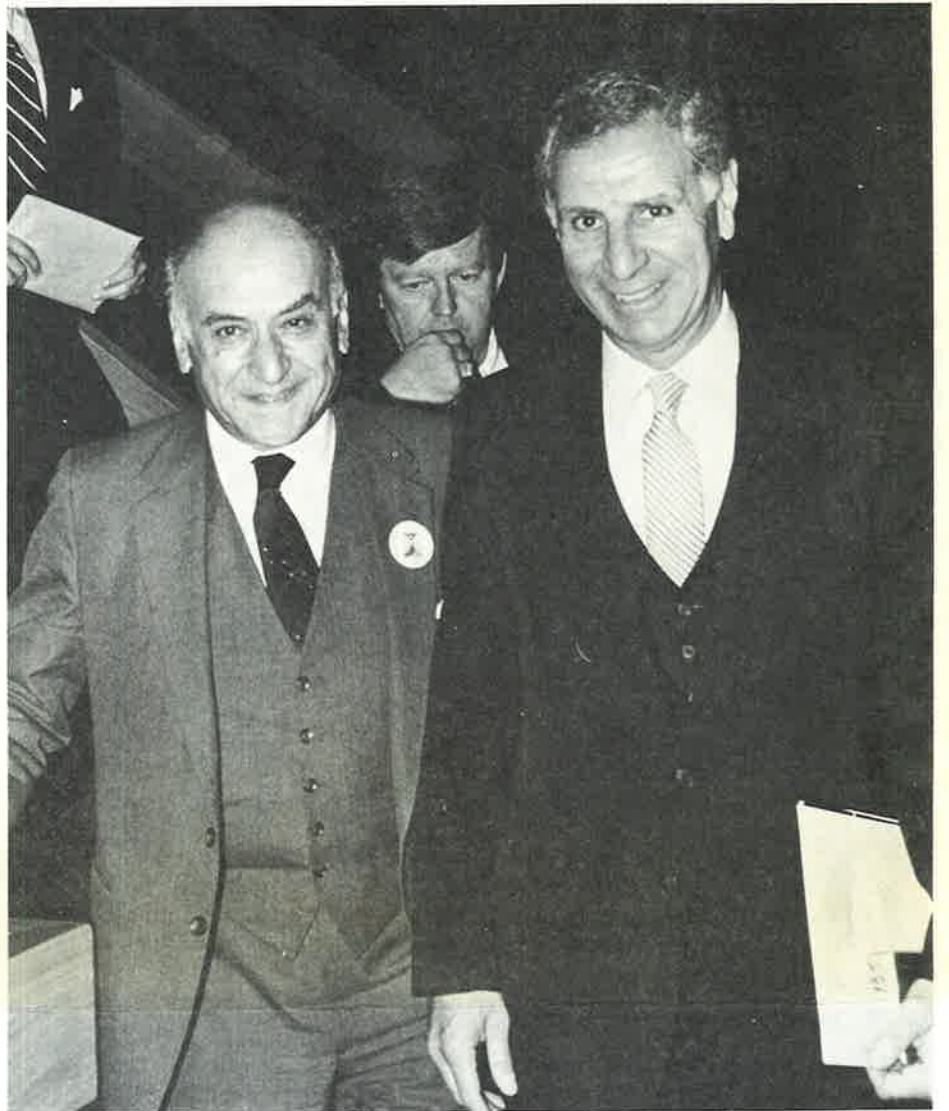
ԵՒ Ո՞Վ ԱՅՍՕՐ ԿԸ ՅԻՇԷ ՀԱՅԵՐՈՒ ԶԱՐԴԸ

Տոբո՛ւ Հրաչ Արքայապետի խօսքը, Մարաթ գիշերուան անշուքային

«Եւ ո՞վ այսօր կը յիշէ Հայերու Ջարդը» Հիթլէր այս տխրահռչակ խօսքով է որ իր գինուորները կը քաջաբերէր, զանոնք Լեհաստանի վրայ արձակելէ առաջ: Կարծէք այս ըլլար արձագանգումը միլիոնաւոր Հայերու դահիճ թալանարկի այն արտայայտութեան թէ Հայկական Հարցը առնուազն 50 տարի թաղուած պիտի մնայ:

Ճիշդ 70 տարիներ անցած են թալանարկ կանխագուշակութենէն, իսկ մօտ 50 տարիներ՝ Հիթլէրի յոխորտալի խօսքերէն սակայն ոչ միայն չէ մոռցուած Հարցը Հայկական, այլ մեծ ու հաստատ քայլերով կը դիմէ դէպի միջազգային ճանաչում:

Եւ արդեօք ի՞նչպէս կարելի է մոռնալ ու թաղել մէկ ու կէս միլիոն անմեղներու կորուստն ու հազարամեակներու ազգօրրանի բռնաբարումը եւ բռնազրաւումը: Ճիշդ է թէ որոշ ժամանակ մը այս հարցով զբաղուելէ ետք

Dr. Hratch Aprahamian and Governor G. Deukmejian

աշխարհի հզօր պետութիւններն ու քաղաքակրթուած ժողովուրդները մոռացութեան տուին Հայ ժողովուրդի տառապանքն ու անոր արդար Դատը, սակայն Հայութիւնը միշտ վառ պահեց իր պահանջատիրութիւնն ու յոյսը. այն յոյսը, որ վառ լոյսի մը նման առաջնորդած է Ազգը՝ հազարաւոր տարիներու մթու՛թեան մէջէն մենքնթաց ուղի գծելով ...

«Ո՞վ կը յիշէ ...»
Սակայն բաւական է միայն յիշել ու ... անցնիլ: Մեր մէկ ու կէս միլիոն նահատակներու եւ անոնց կարմիր արիւնով ներկուած մեր սրբազան հողերու յիշատակը ինքնանպատակ կերպով միայն պիտի պահպանուի: Բոլորիդ ներկայութիւնը հոս եւ Եօթնասունամեակի այս վեհաշուք ոգեկոչումը իր աննախընթաց բնոյթով արդէն իսկ կը փաստեն թէ այդ հարցումի պատասխանը անպայման ժխտական պիտի ըլլայ: Եթէ կը յիշենք եւ կը նշենք Յեղասպանութիւնը, այդ կ'ընենք նախ դատարարելու համար աշխարհի պետութիւններն ու ժողովուրդները անոնց յիշողութիւնը թարմացնելով, ապա նաեւ շեշտելու մեր պահանջատիրութիւնը՝ մեր արդար դատի առողջ հիմնաւորումով:

Հայկական Հարցի անհետացումը շեփորող սուտ մարգարէները անցան ու գացին, սակայն միշտ վառ է մեր Հարցը, այնքան ատեն որ ներկայ ենք մենք այս աշխարհի տարածքին:

Այսօր ալ գոյութիւն ունին մարդիկ, որոնք հարցադրումի կ'ենթարկեն Հայկական Յեղասպանութեան իրողականութիւնը քաղաքական յստակ հաշիւներու հիման վրայ, իսկ ոմանք ալ կը պնդեն թէ այդ հարցը այնքան հին ու փոշոտած է, որ այլեւս պէտք է մոռնալ այդ պատահարը:

Ինչպէս մեր շատ սիրելի եւ քաջարի Կառավարիչ Ճորճ Տէօքմէճեանը այս շաբթուայ ընթացքին նախագահ Ռեկընի ուղղուած իր շատ սքանչելի նամակին մէջ յստակօրէն կը նշէ, ցեղասպանութիւնը պատմական անվիճելի իրողութիւն մըն է որ ոչ մէկ անորոշութեան կրնայ ենթակայ ըլլալ: Այս յստակ իրականութեան պէտք է գիտակցին ամէն անոնք որոնք կը փորձեն այս կամ այն ձևով շփոթ ստեղծել եւ խեղաթիւրել մեր արդար Դատի հուշարձանը:

Միւս կողմէ, անոնք որոնք կը պնդեն թէ շատ ժամանակ անցած է, թէ 70 տարիներ ետք կարելի չէ վերակենդանացնել ու այժմէականացնել հնամենի եւ թաղուած պատմութիւն մը, պէտք է գիտակցին թէ նախ ցեղասպանութեան ոճիրը, ըստ միջազգային օրէնսգիտական տրամադրութեանց, անժամանցելի է. նոյն ատեն պէտք է նշել թէ Հայկական Հարցը, Յեղասպանութիւնը ներառեալ, երբեք չէ մոռցուած Հայ ժողովուրդի կողմէ եւ 70 տարիներ ետք ալ այսօրուան նման այժմէական է: Իւրաքանչիւր ապրող ու շնչող Հայ այսօր, ուր որ ալ արի եւ ինչ ալ ըլլայ իր դիրքն ու պաշտօնը, իր հոգեւոր մէջ կը կրէ անջնջելի եւ անմոռ յիշատակը մեր մէկ ու կէս միլիոն նահատակներուն, որոնց կտակն էր շարունակել մեր անդուլ պայքարը, մինչեւ մեր ազգի ոտնակոխուած իրաւունքներու վերականգնումն ու արդարահաստուցումը:

Այսօր, մեր ազգի գոյութիւնն իսկ վերացնելու թրջական փորձէն 70 տարիներ ետք, համայն աշխարհի Հայութիւնը վերածնուած, վերաշխուժացած ու վերաթարմացած՝ եկած է ուխտելու եւ յայտարարելու թէ անելի յամառ ու ուժգին կերպով պիտի շարունակէ իր պահանջատիրական պայքարը, Յեղասպանութեան համընդհանուր ճանաչման, արդարահաստուցման եւ ինքնորոշման իրաւունքի ապահովման համար:

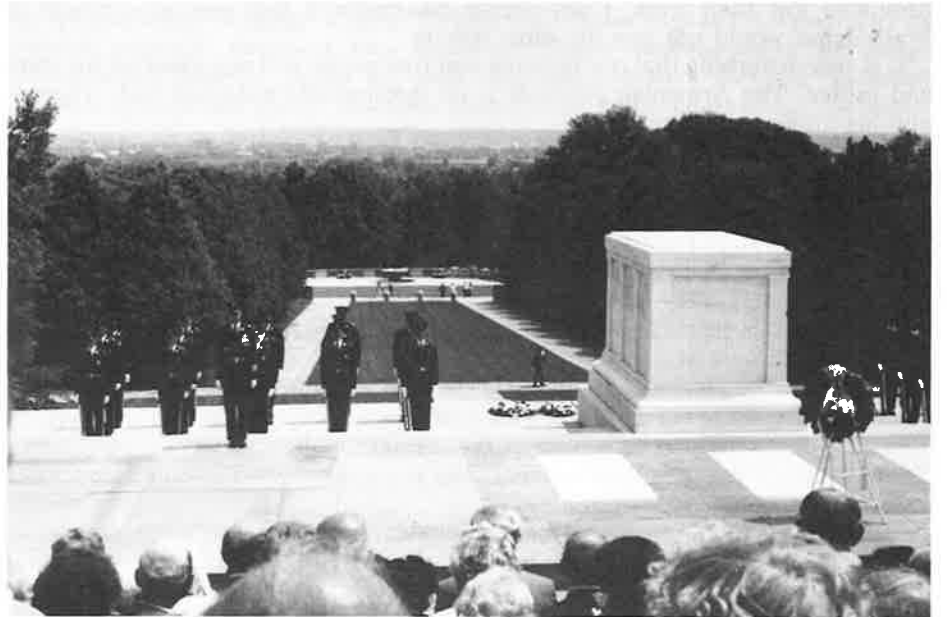
VIDEO BY: ARBY OHANNESSIAN

A 33 minute, black and white video entitled 'LEBBAEUS WHOSE SURNAME WAS THADDEUS', will be available for sale at the bookstore outlet. This film by Arby Ohannessian depicts the St. Thaddeus Monastery Pilgrimage in Northern Iran. It is available on VHS and BetaMax. They are available immediately in limited quantity at the cost of \$75.00.

MEMORIES FROM THE 70TH ANNIVER

Speaker of the House, Tip O'Neill presents Archbishop Ashjian with a certificate after the Archbishop opened the House of Representatives April 24, 1985 with a prayer commemorating the Armenian martyrs.

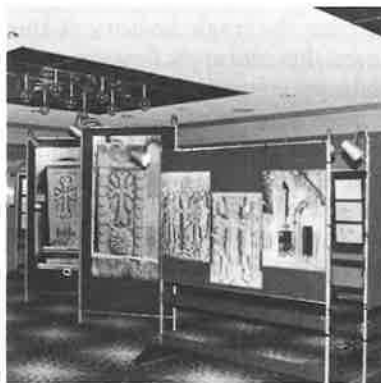
One of the moving moments at the Tomb of the Unknown Soldier when General Pershings own troops performed the changing of the color guard.

Washington Hilton . Poetry recitation during the Literature Forum held for the 70th Anniversary of the Armenian genocide of 1915. The capacity audience listened to English and Armenian presentations by Paolucci, Oshagan and in this picture Antannosian.

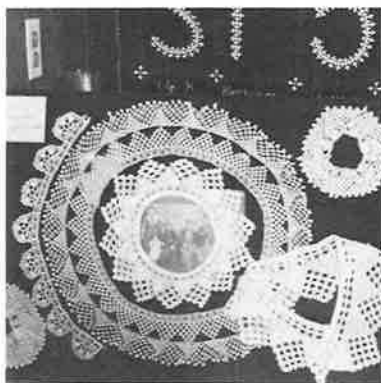
Washington Hilton Hotel, Saturday, April 27, 1985. Some of the brisk business taking place at the book and gift display during the Gathering of the Survivors in Washington, D.C. Many new titles as well as sculptures and memorabilia were sold by volunteers.

The Khatchkar Exhibit

The Book Exhibit

Needle-lace Exhibit

The Doll Exhibit

DAR Constitution Hall, April 26th. A capacity crowd of over 3,500 people revelled in the performance of the Hamazkain Ani Folk Ensemble from Los Angeles as they filled the stage with graceful sweeping color of traditional Armenian dances.

The Exhibit of the works of Anselmo, the Italian artist of int'l reputation

The Hamazkain Chorale of Toronto. Four soloists received standing ovations.

SARY WEEKEND IN WASHINGTON D.C.

Mr. Mihran Guzelian, an Armenian Legionnaire from the battle of Arara, mixing soil of Bash Abaran with the second Eastern Dogwood tree planted at Arlington National Cemetery April 28, 1985

Mr. Vahram Derparsagian, a warrior from Sardarabad mixed the soil to place at the foot of the first Eastern Dogwood tree planted at the Argonne Cross in memory of those who fell in the battles around the world and in memory of our 1,500,000 martyrs of 1915

Mr. Nerses Chitjian mixing soil of Gharakilisse with the third Eastern Dogwood tree planted in memory of the Armenian martyrs of 1915

Mr. Harry Kizirian of Rhode Island, one of the most decorated heroes of World War II, and Post Master General of Rhode Island, is here placing a wreath at the Tomb of General of the Armies, General John J. Pershing.

Bishop Yeprem Tabakian, Prelate of the Western Armenian Prelacy, placed a wreath at the Argonne Cross in memory of those who fell during World War II in the Argonne Forest.

With Archbishop Mesrob Ashjian and Bishop Yeprem Tabakian looking on, Lieutenant John Kasparian delivers the tri-colored wreath on behalf of the French delegation.

The Armenian survivors were the real heroes of the Washington, D.C. gathering. Here they are together at the Ecumenical service being held at Arlington National Cemetery Sunday, April 28.

Presentation of the colors and singing of the National Anthem at Arlington Cemetery, Virginia, April 28, 1985

Dr. Hratch Abrahamian, Chairman of the National Commemorative Committee, addresses some 2500 participants at the Commemorative Banquet held in the Convention Center in Washington, D.C.

White House Vigil — After the banquet many Armenians, young and old attended the vigil at the White House in order to let President Reagan know that the Armenian Survivors are still alive and the Armenians still seeking their cause. This young man remained at the Vigil late into the night.

Archbishop Mesrob Ashjian, Prelate of the Eastern Prelacy places a wreath on the Tomb of the Unknown Soldier while Bishop Tabakian and Mr. Oskan Harputian look on. Hidden behind Bishop Tabakian is Ambassador Abdallah Bouhabib of Lebanon.

Archbishop Mesrob Ashjian is flanked on his left by Governor George Deukmejian of California, and on his right, singer Charles Aznavour of France. Here they are at the head table before the banquet begins.

ԵՐԵՒԱՆ

Ապրիլ 24-վաղ առաւօտեան ժամերէն Երեւանէն ու Հայաստանի այլ շրջաններէն ժողովուրդը հեղեղանման եւ անընդմէջ յորձանքներով կը բարձրանար Միժեռնակաբերդ, ամէն մէկը ծաղիկ մը, ոստ մը ձեռքին: Ժամը 10-ին կը ժամանէին կառավարութիւնը լրիւ կազմով, գլխաւորութեամբ Կ. Դէմիրճեանի, ինչպէս նաեւ Գրողներու Միութեան վարչութիւնը, համալսարանին տեսչութիւնը եւ պաշտօնական այլ մարմիններ: Յանուն կառավարութեան ծաղկեպսակ մը կը զետեղէր Կ. Դէմիրճեան, իսկ Գրողներու Միութեան կողմէ Ս. Խանզադեան եւ Վ. Պետրոսեան:

Ժամը 11-ին կը ժամանէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Վազգէն Ա. իր շքախումբով եւ ստասաններէն հիւրերով: Կաթողիկոսն ալ իր կարգին ծաղկեպսակով մը կը պատուէր նահատակները:

Մաղկեպսակներու զետեղումէն ետք կաթողիկոսը հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօն կը կատարէր, որուն ինքնամփոփ կը հետեւէր ժողովուրդը:

Ապա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը իր շքախումբով ու հիւրերով կը վերադառնար Ս. Էջմիածին ուր եւս հոգեհանգստեան պաշտօնէ մը ետք, թափօրը կը հաւաքուէր Էջմիածնի բակը բարձրացած եղեռնի յուշարձանին շուրջ, ուր կ'ոգեկոչուէին մեր նահատակները եւ կը կարդացուէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կոնդակը:

Ժամը 8:30-ին Երեւանի հեռատեսիլը կը սկսէր եղեռնին նուիրուած յատուկ յայտագրի մը սփռումը. Յայտագիրը կը բանար կուսակցութեան Ա. քարտուղար Կ. Դէմիրճեան 20 վայրկեաննոց ելոյթով մը: Ան խստօրէն կը դատապարտէր օսմանեան թուրք կառավարութեան կիրարկած ցեղասպանութիւնը ու մասնաւորապէս կը շեշտէր այն ահաւոր իրողութիւնը՝ թէ «չենք կցնէր մոռնալ եւ չպիտի մոռնանք»: Կ. Դէմիրճեան իր խօսքը կը վերջացնէր այն լուստեւ եւ իրաւ պատկերով զոր Հայաստան կը պարզէ իր վերածնունդով ու վերաշինութեամբ, ի պատասխան 70 տարիներ առաջ գործադրուած մեր ցեղը բնաջնջելու ծրագրին:

Ժամը 19-ին հեռատեսիլի խօսնակին հրաւերով բոլոր ունկնդիրները կը հրաւիրուէին մէկ վայրկեանի յոտնկայս լուսութեամբ յարգելու մեր նահատակներուն յիշատակը:

ՈՒՐՈՒԿՈՒԱՅ

Երեքշաբթի, 23 Ապրիլի գիշերուան նիստին, Ուրուկուայի Երեսփոխանական ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որով ժողովը «կը դատապարտէ հայկական ցեղասպանութիւնը եւ կը յայտնէ իր զօրակցութիւնը (solidaridad) հայ ժողովուրդի պայքարին» վերատիրանալու համար իրմէ բռնագրաւուած հողերուն, ազատութեան եւ ինքնորոշման իրաւունքին:

Բանաձեւին թեր քուէարկեցին խորհրդարանական բոլոր պլոքներու երեսփոխանները, որով ազատասէր այս հայրենիքի ժողովրդական ներկայացուցիչները անգամ մը եւս ցոյց կուտան իրենց անշեղ հաւատարմութիւնը հանգէպ ազգերու ինքնորոշման իրաւունքին, մարդկային իրաւանց պաշտպանութեան ու արդարութեան յարգումին:

Մանօթէ, որ Ուրուկուայի Մերակոյտը եւս, անցեալ 17 Ապրիլին, քուէարկեց բանաձեւ մը, որով կը յանձնարարուի երկրի արտաքին գործոց նախարարութեան զօրակից կանգնել հայ ժողովուրդի պահանջներու արձարծումին միջազգային ատենաներու մօտ:

Այս ձեւով, Ուրուկուայ վերահաստատած կ'ըլլայ 1970 եւ 1972 թուականներու խորհրդարանական իր որոշումները, որոնք այսուամենայնիւ միշտ վերահաստատուեցան յաջորդող կառավարութիւններու կողմէ:

ԳՈՐՏՈՊԱ

Ապրիլեան Եղեռնի 70-ամեակը նշուեցաւ ժողովրդական համախմբումով մը Գորտոպայի կեդրոնական եւ մայր հրապարակին վրայ, Սան Մարթինի Յուշարձանին առջեւ: Ներկայ եղան փոխ նահանգապետ տոքթ. Էտկարտո Կրոս, իբրեւ ներկայացուցիչ նահանգապետի, որ կը բացակայէր քաղաքէն, քաղաքապետ Ռամոն Մեսթրէ, շրջանային գերագոյն ատենաի նախագահը, քաղաքապետական խորհուրդի ռատիքայ եւ փերոնական պլոքներու նախագահներ եւ անդամներ, երեսփոխանական ժողովի նախագահը, արաբ եւ յոյն համայնքներու ներկայացուցիչներ, Սուրիոյ եւ Լիբանանի պատուակալ հիւպատոսները:

Ստիկանական նուազախումբի կողմէ կատարուած արժանիքներէն քայլերէն վերջ, տեղի ունեցաւ ծաղկեպսակի զետեղումը, այնուհետեւ խօսք առաւ Գարոս Բեշիշեան (Մերակոյտի արմատական կուսակցութեան խորհրդական):

Գիշեր: Ազգ. Պազըրճեան արահի մէջ տեղի ունեցաւ ժողովրդական համախմբում մը, ներկայութեամբ մեծ թիւով հայերու եւ դպրոցական աշակերտներու: Գործադրուեցաւ զեղարուեստական յայտագիր մը: Խօսք առին պր. Ռուբէն Աւագեան եւ Գարոս Պալեան (սպաներէն):

Յիշենք, որ նախապէս, 19 Ապրիլի գիշեր, կազմակերպիչ յանձնախումբի կողմէ տրուած էր ընդունելութիւն մը մամուլի, ձայնասփռուի եւ պատկերասփռուի թղթակիցներուն: Եղեռնի մասին բացատրութիւն տուաւ պրն. Յ. Մերտինեան:

ROME

John Paul II at the general audience, on April 24, 1985.

Today the brothers and sisters of the beloved Armenian nation scattered throughout the whole world, recall the sorrowful events which took place about seventy years ago in the Ottoman Empire.

The faithful of the Armenian Christian Churches join in prayer for the repose of the souls of the victims of those tragic events and to ensure that such sad episodes should not be repeated.

I invite all of you to join in this fervent invocation, in communion of faith, charity and hope with the brothers and sisters of that ancient and proud people.

May the sad memories which today's commemoration recalls to our minds, reawaken in the conscience of all the duty of prayer and commitment for a peaceful life together, which will be achieved by renouncing all violence and by recognizing one another as sons of the one God and brothers of one human family.

ՓԱՐԻՉ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24, ժամը 14:30-ին հետզհետէ Հայրեր կը հաւաքուէին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ մայր Եկեղեցին, ուր պատարագ կը մատուցուէր ի յիշատակ մէկ ու կէս միլիոն հայ նահատակներուն: Ներկայ էին հայ յարանուանութեանց հոգեւոր պետերն ու եկեղեցական դասը, ծերակուտական եւ Փարիզի քաղաքապետի կցորդ ժան Շէրիու, Իսիի, Քլամաուի քաղաքապետներու կցորդները, թաղապետական խորհուրդներու անդամներ: Կը պատարագէր Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Եպիսկ. Նազաշեան, որ փոխան քարոզի, կարդալէ ետք Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կոնդակը՝ 70-ամեակին առթիւ, շեշտ կը դնէր մեր գոյնքեան հանդէպ հաւատքի անհրաժեշտութեան վրայ: Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօնէն ետք թափօր մը կը կազմուէր ժան Կուստի փողոցը, ուր արդէն իսկ հաւաքուած էին աւելի քան 2000 հայեր:

Թափօրը, առաջնորդութեամբ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն, կ'ուղղուէր Փլաս տիւ Քանատա, ուր սկզբունքով տեղի պիտի ունենար մէկ ու կէս միլիոն հայ նահատակաց յիշատակին՝ յետագային բարձրանալիք յուշարձանին հիմնարկէքը:

Փլաս տիւ Քանատայի վրայ յատկապէս պատրաստուած բեմին վրայ տեղ կը գրաւէին պաշտօնական անձնաւորութիւնները:

Հանդիսութեան բացումը կատարելով յանուն ոգեկոչման յանձնախումբին Մէթր Արմէն Բարսեղեան կը նշէր, թէ Մարտ 26-ին Փարիզի քաղաքապետութիւնը միաձայն որոշումով հաստատած էր քաղաքապետ ժաք Շիրաքի՝ անցեալ տարի, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին տուած խոստումը, հայ գաղութին տրամադրելով հողը, որուն վրայ պիտի կառուցուէր Ապրիլեան յուշարձան մը: Ապա ակնարկ մը նետելէ ետք Ֆրանսեւ հայկական բարեկամութեան վրայ շնորհակալութիւն կը յայտնէր ժաք Շիրաքի ու կ'անցնէր. «Այսօր պիտի չկարենանք հիմնարկէքը կատարել առաջին քարը զետեղելով, նկատի առած այն՝ որ Մարտ 26-ի որոշումէն ցայսօր ժամանակը կարճ ըլլալով, ոստիկանապետարանը չէ կրցած ի կատար ածել վարչական անհրաժեշտ գործերը՝ արտօնագիրը պատրաստելու համար»:

Ժամը 8:30-ին, զինուորական նուազախումբի առաջնորդութեամբ շուրջ 4000 հայեր կ'ուղղուէին Անձանօթ Ձինուորի Յուշարձանը, ուր կ'արձարծուէր բոցը: Հոս ներկայ էին ընկերավարական կուսակցութեան ղեկավարներէն ժան Փոփրէն եւ Ժորժ Սար:

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց, կարգ մը ձեռնարկներ կը կատարուէին Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցոյ մէջ: Երեքշաբթի իրիկուն Հսկում կը կատարուէր եկեղեցին եւ բակը գտնուող Ապրիլեան Յուշարձանին առջեւ: Չորեքշաբթի առտու պատարագ կը մատուցուէր, եւ հայրապետական կոնդակի ընթերցումէն ետք, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուէր յուշարձանին առջեւ եւ ծաղկեպսակներ կը դրուէին: Ներկայ էր միօրեայ դպրոցներու աշակերտութիւնը:

Նոյն օրը, կային զանազան այլ ձեռնարկներ, տարբեր կազմակերպութիւններու կողմէ: Մաղկեպսակ կը դրուէր 1915 Ապրիլ 24 փողոցի յուշաքարին եւ տողանցքը կը մեկնէր Փերիէ-Փրատոյէն դէպի թրքական հիւպատոսարան (որ ի դէպ, պարապ է այլեւս, շէնքը ծախուած ըլլալով): Ուրիշ տողանցք մը կազմակերպութեամբ Հ.Յ.Դ.Ի ժամը 18-ին կը մեկնէր Մոպիլէն դէպի նահանգապետարան, ուր բանաձեւ մը կը յանձնուէր: Հինգշաբթի, տեղույն Յ օրաթերթերը (Մեռիտիոնալ, Փրովանսալ, Մարսէյէզ) կ'անդրադառնային միայն առաջին ցոյցին):

ՊՐԻԻՍԷԼ

Բացառիկ տպաւորիչ երեկոյթով մըն է, որ փակուած են, Չորեքշաբթի իրիկուն, Ապրիլեան ոգեկոչումի զանազան հանդիսութիւնները Պրիւսէլի մէջ: Նախ, Շարաթ, Ապրիլ 20-ին, Փարիզի Հայոց առաջնորդը՝ Գիւտ Եպիսկ. կը պատարագէր տեղույն Անկլիքան Եկեղեցոյ մէջ:

Չորեքշաբթի, ճիշդ կէսօրին, ծաղկեպսակի մը զետեղումով Անձանօթ Ձինուորին, կը սկսէին օրուան ձեռնարկները: Նոյն օրը կէսօրէ ետք, Հայկական Տան մէջ կազմակերպուած էր արիւնհատուութիւն մը Կարմիր Սաչին, խորհրդանշական արարք մը գաղութին կողմէ:

Իրիկունը, Հայկական Տան մէջ, որ ծայրէ ծայր լեցուն էր, տեղի կ'ունենար ոգեկոչման հանդիսութիւնը, զոր առանց չափազանցութեան կարելի է խիստ որակաւոր նկատել:

Հանդիսութեան կը նախագահէր Մէթր Էտուար Ժախեան: Խօսք կ'առնէին երիտասարդ մը՝ Կարպիս Վահանեան (հայերէն) ապա՝ Արա Վրոյր (ֆրանսերէն), երկուքն ալ խոր ազդեցութիւն գործելով ներկաներուն վրայ: Հուսկ՝ հանդիսութեան փակման խօսքը կ'արտասանէր Էտուար Ժախեան:

ԵՐԿՐԷ ԵՐԿԻՐ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ

Ապրիլի 23-ի իրիկունը, Ս. Ամենափրկիչ վանքի շրջափակը գտնուող Ապրիլեան Յուզարձանին առջև հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է եւ Հսկումի արարողութիւն: Ներկայ եղած են 4000 Հայեր:

ՀՍԿՈՒՄ

Երկուշաբթի, 23 Ապրիլի գիշեր, Ս. Գ. Լ. Մայր Տաճարի մէջ տեղի ունեցաւ Հսկումի արարողութիւն: Սրբազան Հայրը իր քարոզին մէջ ոգեկոչեց Ապրիլեան Եղեռնի նահատակները:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐ

Չորեքշաբթի, Հազարաւոր Հայեր ներկայ եղան Ս. Լուսաւորիչ Մայր Տաճարի եկեղեցական արարողութիւններուն: Այնուհետեւ ծաղկեպսակ մը գետեղուեցաւ Ապրիլեան Յուզարձանին առջև: Առաջնորդ Սրբազանը կարգաց Վազգէն Ա. Վեհափառի կոնդակը Եղեռնի 70 ամեակին առթիւ:

ՔԱԹԵՏՐԱԼԻ ՄԷՋ

Քաթետրալի մէջ պատարագեց եւ խօսեցաւ Հայ կաթողիկէ առաջնորդը: Ներկայ եղան կարտինալ Արամպուրու եւ պապական նուիրակը: Այնուհետեւ սկսաւ աւանդական քայլարշաւը դէպի Սան Մարթինի հրապարակը

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՏԱՆ ԱՌՋԵԻ

Նախքան քայլարշաւին սկսիլը, ժողովուրդը համախմբուեցաւ Կառավարական Տան առջև, եւ Հայկական պատուիրակութիւն մը յուշագիր նամակ մը յանձնեց Հանրապետութեան նախագահին:

Մաղկեպսակի գետեղում՝ Սան Մարթինի Յուզարձանին առջև

ՍԱՆ ՄԱՐԹԻՆԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ

Կատարելով շուրջ 2 քիլոմետր հեռավորութիւնը, քայլարշաւի մասնակից շուրջ 5000 Հայեր համախմբուեցան Սան Մարթին հրապարակը, ուր կրօնական արարողութիւնէն վերջ, եղան խօսքեր:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՅՈՅՑ ԹՐԲԱԿԱՆ ԴԵՍՊՈՒՆԱՏԱՆ ԱՌՋԵԻ

Սան Մարթին հրապարակէն դաշնակցական երիտասարդութիւնը ուղղուեցաւ թրքական դեսպանատուն, ընկերակցութեամբ երիտ. այլ խմբակցութեանց: Կոահելով ասիկա, դեսպանատան առջևի հրապարակը գոցուած էր շուրջ 50 ոստիկաններու շղթայով, որ սակայն տեղի տուաւ 200-ի հասնող Հայ տղոց ճնշումին առջև՝ փոքր միջադէպերէ ետք: «Ոճրագործ թուրքի» եղաւ բոլորին կարգախօսը: Բարձրախօսող յայտարարութիւններ կատարելէ՝ եւ յեղափոխական երգեր երգելէ ետք, երիտասարդութիւնը պատանները կրկին պարզեց քովնտի լայն պողոտային վրայ եւ ճամբուն վրայ նստաւ՝ զայն ծայրէ ծայր գրաւելով եւ ինքնաշարժներու շրջապատութիւնը փակելով:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՁԵՆՆԱՐԿ՝ ՕՊԵԼԻՍԲՈ

Հայ եւ օտար մեծ բազմութիւն մը խմբուեցաւ ժամը 21-ին քաղաքի կեդրոնական հրապարակին վրայ: Ներկայ էին կամ նամակով զօրավիգ կը կանգնէին Հայկ. պահանջներուն բազմաթիւ տեղական եւ օտար կուսակցութիւններ, անձնաւորութիւններ, եւն. (ի միջի այլոց՝ Իսրայէլի Աշխատաւորական կուսակցութիւնը): Խօսեցան պետական դէմքեր եւ ջահեր լուսաւորեցին յուզուած բազմութիւնը:

ԼՈՆՏՈՆ

Երեք օրերու վրայ երկարած են զանազան հանդիսութիւնները, բրիտանական մայրաքաղաքին մէջ եւ կազմակերպութեամբ երեք կուսակցութեանց — Հ.Յ.Դ., Ս.Դ. Հնչակեան եւ Ռամկավար — եւ տեղական բոլոր միութեանց:

Շաբաթ, Ապրիլ 20-ին, Ուէսթմինսթըր Եկեղեցոյ մէջ, պատարագը մատոյց Եղիշէ Եպիսկ. Քիզիբեան, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Արարողութեան աւարտին, ժողովուրդը թափօր կազմած, ուղղուած է դէպի Թրաֆալկար Սթրիթ: Երկու վեթերաններ ծաղկեպսակ դրած են Տառնինկ Սթրիթի դիմաց գտնուող Անձնօթ Զինուորի դամբարանին: Այս թափօրին այլ կը մասնակցէին աւելի քան 600 հոգի, հակառակ տեղատարափ անձրեւին: Հոս խօսք առած են անգլիացի պատմաբան՝ Ք. Ուոլքըր, եւրոպական Խորհրդարանի անդամ՝ Սթէն Նիլսոն եւ Հայաստան Վարդանեան:

Կիրակի, Ապրիլ 21-ին իրիկունը ոգեկոչման հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Բէնզինկիթընի մէջ, շուրջ եօթը հարիւր հոգիի ներկայութեան: Խօսք առած են երեք կուսակցութեանց ներկայացուցիչներ. — Տոքթ. Ն. Պէրպլեան (ՌԱԿ), Բաֆֆի Սարգիսեան (Հ.Յ.Դ.) եւ Պատրիկ Կէնճեան (Ս.Դ. Հնչակեան):

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24-ին այլ ցոյց մը կատարուած է թրքական դեսպանատան առջև:

Պի-Պի-Սի-ն բաւական լայն արձագանգ տուած է զանազան արարողութեանց եւ հանդիսութեանց:

ՆՈՐ ԶՈՒՂԱ

Ապրիլ 23-ի իրիկունը, Ս. Ամենափրկիչ վանքի շրջափակը գտնուող Ապրիլեան Յուզարձանին առջև հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է եւ Հսկումի արարողութիւն: Ներկայ եղած են 4000 Հայեր:

Ապրիլ 24-ի առաւօտեան, Վանքին մէջ պատարագած է առաջնորդ Կորիւն Եպիսկ. Պապեան: Յաւարտ պատարագի 5000 Հայեր բողոքի ցոյց մը կատարած են Սպահանի պողոտաներուն վրայ, առաջնորդութեամբ Կորիւն Եպիսկոպոսի, երեսփոխան Արտաւազը Բաղդամեանի եւ Ազգ. Իշխանութեան անդամներու: Իրիկունը տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւնը:

ԹԵՀՐԱՆ

Եղեռնի Եօթնասուլեմեակին առթիւ, Ապրիլ 23-ին, Թեհրանի Ս. Սարգիս Եկեղեցոյ շրջափակին մէջ գտնուող նահատակաց յուզարձանին առջև կատարուած է հոգեհանգստեան պաշտօն, Հազարաւոր Հայերու ներկայութեամբ: Յաւարտ արարողութեան խօսք առած է առաջնորդը՝ Արտակ Արք. Մանուկեան: Ծաղիկներ դրուած են յուզարձանին:

Ապրիլ 24-ի առաւօտեան, նոյն եկեղեցոյ շրջափակին մէջ ոգեկոչուած են ապրիլեան նահատակները: Ներկայ եղած են 15 հազար Հայեր: Յաւարտ արարողութեան խօսք առած են Արտակ Արք., երեսփոխան Վարդան Վարդեան եւ Նորայր Էլչայեան: Եկեղեցոյ շրջափակի պատերուն փակցուեցան են պարսկերէն եւ անգլերէն գրուած պատանուներ: Թեհրանի կեդրոնական հրապարակներու եւ պողոտաներու վրայ երիտասարդներ պարսկերէն թուրքիկներ ցրուած են օրուան իմաստը բացատրող: Ոգեկոչուած վերջ գտած է ժամը 13-ին՝ «Մարդարապատ» երգով: Երկօրեայ արարողութեանց արձագանգած է տեղական մամուլը:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՍ

Պուլկարիոյ «Ճիոյ Փրէս» լրատուական սպասարկութիւնը հրապարակեց հետեւեալ լուրը. —

«70 տարի անցած է այն թուականէն երբ 1.5 միլիոն Հայեր ջարդուեցան: Ապրիլ 24-ին, աշխարհի բոլոր կողմերը կը յիշատակուին օսմանեան ազգայնամոլ կայսրութեան զոհերը: Այս ողբերգական օրը կը յիշատակուի նաեւ Պուլկարիա, ուր հազարաւոր արմատախիլ եղած Հայեր ապաստանի եւ գուրգուրանքի արժանացան այդ դժուար տարիներուն: Սոֆիա, Փլովտիվ, Հասքովօ, Սլիվէն, Վառնա եւ Պուլկարիոյ այլ վայրեր ավերող Հայեր ներկայ եղան Եղեռնի յիշատակին համար բարձրացած յուզարձաններուն մօտ:

«Սօֆիայի Հայկական գերեզմանատան մէջ կազմակերպուած յարգանքի հաւաքին, Հայոց խորհրդարանի երեսփոխան Տիրան Պարիկեան եւ այլ բանախօսներ յիշատակեցին պատմական ճշմարտութիւնը Հայաստանութեան, որ իրագործուեցաւ օսմանեան կայսրութեան հրահանգով: 24 Ապրիլ 1915-ին, ներքին գործերու նախարարի գաղտնի հրահանգով կը սկսի Հայութեան հաւաքական բնաջնջումը:

«Բանախօսներ շնչեցին թէ Հայեր նոր Պուլկարիոյ մէջ, որպէս համահաւասար իրաւունքներու տէր քաղաքացիներ, ընկերային ճանաչումի արժանացած են եւ դրապէս կը մասնակցին ընկերավարական ընկերութեան կառուցման»:

ՄՈՍԿՈՒԱ

Աննախընթաց կը նկատուի այն բազմութիւնը, որ Ապրիլ 24-ին, Չորեքշաբթի օր, լեցուած էր խորհրդային մայրաքաղաքին Հայոց Եկեղեցին, ուր ուշադրութիւն կը գրաւէին մանաւանդ երիտասարդները, բոլորն այլ սեւազգեստ:

Նոյն օրուան կուսակցական պաշտօնաթերթին՝ «Պրաւդա»ի մէջ, լոյս տեսած էր ցեղասպանութեան նուիրուած յօդուած մը խորագրուած՝ «Դատապարտուած Մարդկութեան կողմէ», զոր ստորագրած է ակադեմիկոս Սերգէյ Համբարձումեան:

Անսովոր կը նկատուի նաեւ խորհրդային մասնագիտական ամսաթերթի մը՝ «Բոյսերու պաշտպանութիւն» Ապրիլի թիւը, ուր լոյս տեսած են եօթը յօդուածներ Հայ մասնագէտներէ:

ՊԷՅՐՈՒԹ

Պուրճ Համուտի մարզադաշտին մէջ համախմբուած 40,000 Հայեր ոգեկոչեցին Ապրիլեան Եղեռնի նահատակները եւ պահանջեցին Հայկական բռնագրաւուած հողերու վերադարձը Հայ ժողովուրդին: Խօսք առին Հ.Յ. Դաշնակցութեան, Ս.Դ. Հնչակեան եւ Ռամկավար կուսակցութիւններու ներկայացուցիչները: Հոգեշունչ եւ կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ Գարեգին Վեհափառ:

ՊՈՒԼԻՍ

«Միլիտէր» (Ապրիլ 26), հետեւեալ դէպքը կը պատմէ, որ առնուազմ ... հետաքրքրական է իր գուգադիպութեամբ. —

Ապրիլ 24-ի օրը Պոլսոյ Շիշլի թաղին մէջ կարգ մը վարժարաններ կէս պարգած են իրենց դրօշակները ինչ որ զարմանք պատճառած է ժողովուրդին: Յատկապէս երբ նկատուած է որ այս վարժարաններուն կարգին կը գտնուի Նոթըր Ծամ տը Սիօն ֆրանսական լիսէն: Բազմաթիւ Հայրենակիցներ թերթերու խմբագրատունները հեռաձայնելով ուզած են գիտնալ թէ ատիկա որեւէ կապ ունի՞ Ապրիլ 24-ի Հայկական օրուան հետ:

Լուսաբանութիւնը եկած է Պոլսոյ կուսակալութենէն, ըսուած է թէ կէս պարգուած դրօշակները ոչ մէկ կապ ունին Հայկական օրուան հետ, այլ սուգի նշան են Պրազիլիոյ Խախաբահին մահուան պատճառով:

Դու նրանց յաղթում ես, անբուժ ամեն քան, իսկ նրանք շարունակում են ստեղծել ու կառուցել, կառուցել ու շինեցնել՝ քեզ ամեն կողմից ցոյց տալով Աստծոյ ստեղծած մարդու տիպարը ... Զգուեցնում են ... Հարամում են յաղթանակող ...

Ռազմիկ Դատյեան

Հայկական ցեղասպանութեան եօթանասունամեակին առիթով Ուաշինկթընի մէջ կայացած «Վերապրողներու համագրային համախմբումը» շաբթուայ մը տեւողութեամբ իր յայտագիրը լրումին հասցուց Կիրակի, Ապրիլ 28-ին, Արլինկթընի գինուորական գերեզմանատան ամփիթատրոնին մէջ ոգեկոչական տպաւորիչ ու շատ յուզիչ արարողութեամբ, ծովածալ բազմութեան մը, հայ պատանիներու, երիտասարդներու, տարեցներու եւ դողդոջուն ... «Վերապրողներու» յորդառատ ներկայութեան:

Հայր անգամ մը եւս արդարացուց Դաւոյեանին վկայութիւնը: Անգամ մը եւս յիշեցուց, իր ինք յաւիտեան ստեղծող է, կառուցողն ու շինեցողն է: Հայր անգամ մը եւս, եւ այս անգամ Ուաշինկթընի մէջ «Աստծոյ ստեղծած մարդու տիպարը» ողջ աշխարհին ցոյց տուաւ եւ ... «զգուեցուց», «զգուեցուց» անարգ թշնամին, թշնամիները ...:

Շաբաթ մը ամբողջ Ամերիկայի նախագահանիստ այդ քաղաքը, այդ քաղաքին սիրտը, թոքերը հայութիւն շնչեցին, հայութիւնով տրոփեցին կարծէք: Ուաշինկթընը կարծէք այդ շաբաթ հայկական մէկ կենսայորդ ական էր եւ իր կողքին վազող գետին անունը, ոչ թէ այդպէս ծիծաղալար Փոթոմաք այլ ... Ախուրեան, կամ Արազ: Ապրիլի այդ շաբթուան ամբողջ երկայնքին, ամէն սեռի ու տարիքի, ամենէն մատղայ ու դեռատի տարիքէն մինչեւ ամենէն հասուն ու ալեւոր հայ կիներու ու հայ մարդոց յորձանուտ մը, մարդկային անզսպելի մակընթացութեան մը պէս կը տեղափոխուէր մէկ թաղէն միւսը, մէկ պանդոկէն դէպի միւսը, մէկ սրահէն կամ մէկ հանդիսավայրէն միւսը: Որոշ տեղ մը, որոշ ժամ մը համերգ կար, բազմանդամ երգչախումբի կը կատարողութեամբ եւ ազգային տոհմիկ երաժշտութիւն ու պար: Ուրիշ տեղ մը՝ հայ արուեստի ցուցահանդէս, խաչքարներով, հայկական գորգերով եւ նկարչական հարուստ, ուշագրաւ հաւաքածոյով: Յետոյ հայական շարժանկարներու փառատօն, յետոյ մանաւանդ դասախօսութիւններ, սեմինարներ ու գրոյցներ, գրական, քաղաքական, ընկերային ու պատմական այլազան նիւթերու մասին: Ձեռնարկներ, որոնց իւրաքանչիւրին շնչը ու կառոյց նեղ եկան, սահմաններէն անդին անցան, յորդեցան: Եթէ ըսենք, որ այդ շաբաթ կառավարանիստ այդ քաղաքը գրաւուած էր հայութեան կողմէ մեծ սխալ մը գործած չենք ըլլար, պայմանաւ, որ յիշեցնենք անյապաղ, որ քաղաքը գրաւուած էր հայու առասպելական ... ազնուութեամբ, բարութեամբ: Գրաւուած էր գիրի, գրականութեան, արուեստի ոյժով, հայուն դարաւոր ու փառայեղ մշակոյթին գործութեամբ: Ստեղծողի, կառուցողի ու շինեցողի իրենց տոհմիկ առանձնայատկութեամբ գինուած հազարներով, հազարներով հայեր եկած լեցուած են, արդարադատ իմաստունին տաճարը մուտք գործողի հոգեվիճակով, ազատութեան, արդարութեան, արդարութեան մանաւանդ ախոյեանի համբաւ, տիրտոս վայելող այս քաղաքի կամարներուն տակ: — Եկած են, հոս են, — պիտի երգէր Ազնուոր, — հոս են բոլորը, հայրով, մայրով, եղբայրներով, քոյրերով, զաւակներով, թոռներով ու տակաւին մօտ ու հեռու բոլոր ազգակիցներով: Եկած են շատ անհնարին հեռաւորութիւններէ, յոգնած, կթոտած, ցուպերու կոթնած ու տակաւին եղեռնը ամբողջ, եղեռնին ամբողջ վիշտն ու ցասումը իրենց կորացած ուսերուն շարկած: Կան որ կարծէք Մուշէն կուգան, Վանէն, Կարինէն, կամ Սարգերդէն, Սեբաստիայէն, Սվազէն ... Կուգան այդպէս, եօթանասուն եւ աւելի տարիներու ծանր բեռ մը ամբողջ շարկանին, այնպէս ինչպէս նուէրներով բռնաւորուած Մշոյ Սուլթան Սուրբ Կարապետ Ուխտի կ'երթային ...: Հոս են բոլորը: Եկած են այստեղ, աշխարհի այս մայրաքաղաքը, աշխարհին ամբողջ ըսելու համար, որ տակաւին ոտքի են, որ տակաւին չեն մոռցած եօթանասուն տարի առաջ թուրքին կողմէ իրենց ցեղին դէմ գործուած անմարդկային ոճիրը, այդ ոճիրին գոհ գացած իրենց հարազատ նահատակները եւ որ պիտի չմոռնան եօթը անգամ եօթանասուն տարիներ նոյնիսկ եթէ անցնելու ըլլան: Պիտի չմոռնան ոչ այդ նահատակները եւ ոչ ալ մանաւանդ իրենցմէ բռնութեամբ խլուած տուներ, հողը, երկիրը: Եւ մանաւանդ այս անգամ, ներկայ, անցեալ ու ապագայ ներկայացնող իրենց բոլոր տարրերով եկած են այստեղ, փղջովուրդներու արդար դատը պաշտպանող այս իրեւթէ արդարագոյն ատենը, եկած են որպէս պահանջատէրներ, եկած են իրենց անվճար ձգուած մուրհակները դանձելու, իրենց արդար բայց անտեսուած դատը ներկայացնելու:

Տեսնելու էր խորունկ, յուզիչ պատկառանք ու յարգանքը, որ ցոյց տրուեցաւ եղեռնի ճանկէն հազիւ ճողորմած «Վերապրողներուն» հանդէպ: Տեսնելու էր այն ակնածանքը որ մատուցուեցաւ այդ տառապեալ սերունդին միշտ աւելի նօսրացող ներկայացուցիչներուն, որոնք, թօթափելէ վերջ արհաւիրքին ամբողջ դաժանութիւնը, ոչ միայն տուն ու երդիք, եկեղեցի ու դպրոց դարձեալ կառուցած էին անխոնջ, անվճատ, այլ նաեւ, այլ մանաւանդ ազգի, ազգութեան գիտակցութիւնը, ազգային ամբողջ ժառանգութիւնը անվթար պահած ու փոխանցած զայն իրենց յաջորդող հայ սերունդներուն:

Այս յարգանքին ու ակնածանքին մէջ հարազատ թարգմանը կը հանդիսանար հանդիսութեանց նախագահող Արազան Հայրը, ամէն առիթի արտաստուած իր խօսքերով ու մանաւանդ, իր խորհուրդով, վստահ ենք, Ուաշինկթընի այս համախմբման կազմակերպիչ Հայ Ազգային Մարմնի կողմէ պատրաստուած եւ իւրաքանչիւր վերապրողի նուիրուած պատուոյ շքանշաններով: Կ'արժէր տեսնել նոյն այդ շքանշանները իրենց վիզերէն յաղթանակի վկայականի մը պէս անցուցած «Վերապրողներու» յուզիչ, վարակիչ հպարտութիւնը:

Եւ հիմա, որ կը խօսինք շքանշանի, մէտալի մասին, հիմա որ ցոյց տուինք շքանշանին ուրախացնող, պայծառ երեսը, ազգային հպարտութիւն ստեղծող, զգացողութիւն փայտալող փայլուն երեսը՝ լաւ է դարձնենք ու աչք մը նետենք մէտալին միւս երեսը: Եւ միւս երեսը ...:

— Գիտե՞ս, կ'ըսէ բարեկամս, Կ... կը տեսնեմ որ մենք մեզի ենք այստեղ ալ ... եւ վրդոված, ընդվզած. — հազարաւոր ժողովուրդ, հազարաւոր մղոն ճամբայ են կտրած հոս գալու համար ... այսքան յոգնութիւն, նիւթական զոհողութիւն, այսքան փառաւոր երգահանդէսներ, ցուցահանդէսներ, մշակոյթի ձեռնարկներ ... բայց ոչ մէկ արձագանք, ամերիկեան մամուլին, ամերիկեան ՄԵՏԻՍԻՆ կողմէ: Մենք մեզի ենք ... մենք մեզ կը խանդավառենք ... Ես չեմ տեսներ պաշտօնական ոչ մէկ թղթակից ... թէլէվիզիոնի ոչ մէկ պաշտօններ ...

Բարեկամս Կ... գիտէ ինչ կ'ըսէ: Երկար տարիներ նոյն ինքն այս Ուաշինկթընի մէջ պաշտօնական մամուլի հաղորդումներու սպասարկութեանց պատասխանատու պաշտօն վարած է, գիտէ, կը ճանչնայ բոլոր դէմքերը եւ կ'ընդվզի, կը զայրանայ երբ անոնցմէ եւ ոչ մէկը ինքզինք չի յայտնէր այստեղ, այս կարեւոր ձեռնարկին, մինչ շատ աւելի անպէտք, անկարեւոր

դէպքերու համար ... գողութեան մը, ոճիրի մը, դուրսհան չես գիտեր ինչ արարքի համար աչք ու ականջ կը կտրին ...

— ... Մարդ յուսախափ կ'ըլլայ, եղբայր, Ամերիկայէն ...

Ամերիկայի եւ ամերիկացիներու հաշտոյն տիրելու եւ յուսախափ ըլլալու ուրիշ առիթ մը կը սպասէր մեզի նոյն երեկոյեան, Սպիտակ Տան դիմաց տարածուող պարտէզներուն մէջ կազմակերպուած ժողովրդային հսկումին առիթ: Վերջալոյսի առաջին ժամերէն իսկ սկսեալ, պատանիներու եւ երիտասարդ-երիտասարդուհիներու ստուար խմբաւորումներ նշանակուած վայրը լեցուած են եւ անհրաժեշտ կարգադրութիւններն ու պատրաստութիւնը տեսած գիշերային ժողովրդային հսկումին համար: Պատասխանը կան գետեղուած պարտէզին մէջ տեսանելի գանազան կէտերու վրայ, հայուն արդար իրաւունքներուն արդար լուծում պահանջող, իս թուրքին այլ ցեղասպան վայրագութիւնը պարզող: ... «Մենք մեզի ենք», այստեղ ալ, ինքզինքն չես խօսելու պէս սրդողեցաւ դարձեալ բարեկամս Կ...: Տակաւ թանձրացող իրիկնային մութին չես, պարտէզին դիմաց, ծառերուն ետին Սպիտակ Տուն ըսուած կառոյցը լոյսերու մէջ սկսաւ շողալ: Այնքան լուսաւոր ու այնքան ճերմակ, կարծէք ըսելու համար, որ ամբողջ աշխարհ իր լոյսն ու ճերմակութիւնը այստեղէն է, իրմէ է որ կը ստանար: Ինք այդտեղ, այնքան ճերմակ, իսկ մենք իր դիմաց, կիսամութի մէջ արդարութիւն պողոցող մեր պատասխաններով ...:

Կը հաստատեմ տիրութեամբ, մենք մեզի ենք այստեղ ալ: Դիմացի սպիտակ շնչէն ոչ իսկ մէկ շուք, ոչ իսկ մէկ նայուածք, իսկ մեր շուրջը, անմիջական մեր շրջապատը՝ քանի մը պատահական հետաքրքիր միայն: Կը նկատեմ անոնց մէջ կասկածելի արտաքինով, դատարկապորտի տեսքով սեւամորթ երիտասարդ մը: Ոտքերուն վրայ հագիւ ուղիղ կը կենայ բայց տեւաբար կ'երթեկէ, վերստին ու վերստին կը տողանցէ պատասխաններէն իւրաքանչիւրին դիմաց, այնտեղ գրուած բառերը մէկիկ-մէկիկ կարծես կը հեգէ ...:

— Կը տեսնե՞ս, կ'ըսեմ բարեկամս դառնալով ու շատ կծու հեգնանքով, գինովներուն մնացինք, ասոնց մնացինք հայուն դատը շահելու համար ...

Քիչ յետոյ արդէն հայութիւնը լեցուած է ամբողջ պարտէզը եւ գիշերուան ճիշդ կիսուն, հազարաւոր հայ մարդոց վառած մոմերու լոյսով եկեղեցական գիշերային երգեցողութիւն, հոգեհանգստեան արարողութիւն, ազգային, յեղափոխական երգեր գիշերուան ամբողջ սիրտը կը ճեղքեն: Եւ ճիշդ այն պահուն, երբ հայ մարդիկ իրենց նահատակ հարազատներուն ոգիներուն հետ հաղորդակցիլ սկսան դիմացի սպիտակ տան լոյսերը յանկարծ շիջեցան: Սպիտակ Տունը յանկարծ մութ հագաւ, խաւարեցաւ, կուրացաւ: Սպիտակ տան խուլ բնակիչը երկու աչքով կարծէք կուրցաւ ...:

Գիշերը արդէն ամենէն խորունկ իր ժամերը գտած է եւ պարտէզին մէջ, հակառակ աստիճանաբար զարգացող ցուրտին, նահատակաց հսկումի յայտագիրը կը շարունակուի միշտ աւելի եռանդուն: Նստած եմ պահ մը, բարեկամս ուրբ հետ, նստարանի մը վրայ քիչ մը հանգիստ առնելու երբ չես գիտեր ուրբ է, ինչպէ՞ս քիչ առանձնաւ այդ նոյն գինով, սեւամորթ տղան կուգայ կողքիս կը տեղաւորուի, աւելի ճիշդ՝ կը փլի եւ բաներ մը կը սկսի ականջիս տակ մոմալ: Կը ջանամ մէկդի քաշուիլ, խուսափիլ իրմէ բայց ինք տխուր, մեղամաղձոտ ժպիտով մը ձեռքը ուսիս նետելով ...

— Հէյ մէկն, կ'ըսէ, հաճիս մի փախչի, հաճիս, հաճիս խօսէ ինծի հետ ... պատասխանները բոլորն ալ կարդացի, գիտցայ ինչ կ'ըսեն ... հաճիս ըսէ ձեր պատմութիւնը, կ'ըսեմ հասկնալ ... հաճիս, հաճիս ինծի մի փախչի ...

Ուսուսփում չկար, պիտի պատմէի ... Մանաւանդ որ ընկերոջս մայրն ալ, վերջին պահուն չես գիտեր ինչ խանդաղատանքէ մղուած — Մեղք է, մեղք է կը կրկնէ, մեղք է մի մերժել, ըսէ իրեն բաներ մը, ինչ որ կընաս, ըսէ՛, վերջացուր ...

Եւ ուրեմն, ըսի իրեն, պատմեցի ինչ որ կընայի, այդպէս արագ մը ... Հայր, թուրքը ... ցեղասպանութեան անարգ ոճիրը, բռնազաղթը ... հայուն կրած անարդարութիւնները, քաղաքակիրթ աշխարհին անտարբերութիւնները ... ըսի արագ ու վերջացուցի, կարծելով որ մարդը կը ձգէ կ'երթայ, կ'ազատիմ իրմէ ...

Բայց եկուր տես սեւամորթին ճերմակ-ճերմակ աչքերը կ'անշարժանան, կը գամուկն վրաս եւ ինքն իր դէմ գայրացած մէկու մը նման, ինքն իրեն հետ կարծէք խօսելով ...

— Բայց մենք ինչո՞ւ բան մը չենք գիտեր ... մեր թերթերը ինչո՞ւ բան մը չեն գրեր ... մեր նախագահը ինչո՞ւ չ'օգնէր, ձեզի համար չ'աշխատի ...

Ըսաւ այդպէս եւ ալքօլաթաթաթ, քացխած իր բերնով յանկարծ ձակտէս համբուրեց: Այդ չէր բաւեր, տեսայ դարձաւ ընկերոջս մօր կողմը անոր ալ այդպէս իր ... զեղումները ցոյց տալու համար:

— Քա քօնամ ... քօնամ՛, պիտի պագնէ գիս, ճչալ սկսաւ կինը, աղէտի մը դէմ պաշտպանուելու պէս երկու ձեռքերով ետ հրելով սեւամորթին գլուխը: Միւսը սակայն, դարձեալ այդպէս մեղամաղձոտ ժպիտ մը առած եւ աղաչական: —

— ... Սիսթըր ... սիսթըր, կը կրկնէ ... Եւ մայ սիսթըր ... Մի եուր պրատըր ... Յետոյ, ճարահատ ... — Մի եուր պրատըր ... Մի Արմինիւրն, մի արմինիւրն, կը պողայ:

ԺԻՐԱՅԻ ԱԹԹԱՐԵԱՆ

ARLINGTON SPEECH OF ARCHBISHOP MESROB ASHJIAN (Cont. from page 4)

most decorated World War II servicemen: Marine Corporal Harry Kizirian, who served in Okinawa and was decorated with the Navy Cross, the Bronze Star, and the Purple Heart with Gold Star.

The survivors of the Genocide are here today not only to bear witness, but to transmit their testament to the next generation. They join me in addressing our young men and women. We, as Christians, have the responsibility to fight for justice and to resist oppression. As Christians we also have a moral responsibility to uphold the basic teachings of Christ. We have made tremendous progress in our rebirth, but we can advance further still. We must always move forward, with pride and without fear. Let us be confident in our abilities, and remember always that the possibilities for tomorrow are without end. Above all, remember that through God all things are possible, as we are reminded in the Biblical readings from the Prophet Ezekiel, which was a part of our service today:

“Behold I will open your graves, and raise you from your graves, O my people; and I will bring you home into the land of Israel, and you shall know that I am the Lord, when I open your graves, O my people, and I will put my spirit within you, and you shall live, and I will place you in your own land; then you shall know that I, the Lord, have spoken, and I have done it, says the Lord.”

All human tragedies seem to be pointless. But a tragedy that is allowed to be forgotten becomes the tragedy of tragedies. So, we must remember.

**THE CLOSING REMARKS OF
ARCHBISHOP MESROB ASHJHIAN
DURING THE CONVENTION CENTER BANQUET
WASHINGTON, D.C. APRIL 27TH, 1985**

Dear Brothers, Sisters, and Friends of the Armenian people:

I stand here in awe, deep respect and with profound love for the real heroes and heroines of this special commemoration weekend — the martyrs who sacrificed their lives so that we might live, and the courageous Armenian survivors who are here with us today to witness our regeneration.

I have had the special privilege of meeting, talking, and reliving with many of you the tragic and painful experiences which you have witnessed. I have suffered with those of you who have been unable to speak of the unspeakable.

For you, the journey has been long. First from your ancestral homes in Van, Dikranagerd, Sepastia, Erzeroum, Bitlis, Guiliguia, to the barren deserts of Syria. Then to the orphanages of the Middle East, and finally to America, the land of promise and peace.

The miracle of survival has been an Armenian story. From the eleventh century on, our 3000 year-old history has been checkered with periods of tragic events, with the darkest chapter written in the late 19th century and culminating in the Grac Massacre of 1915.

With the blueprint of Armenian annihilation set out in 1879 and partially carried out from 1894 to 1896, the horror became complete when the so-called reformers of the Young Turk Party declared:

"We must uproot the Armenian people; not one Armenian must remain on our territories, and the name 'Armenian' must be relegated to oblivion."

From 1915 to 1923, the most sadistic cruelties ever devised by man were perpetrated against an innocent, defenseless minority before the eyes of a Christian and civilized Europe.

Henry Morgenthau, Sr., American Ambassador to the Ottoman Empire at the time, wrote, "A complete narration of the sadistic orgies of which these Armenian men and women were the victims can never be printed in an American publication."

But the whole truth is even more heart-rending and soul-searing. In 1915, we lost the struggle of ten centuries. We relinquished our territories, we abandoned our Armenian grave-sites, we lost our monasteries and estuaries, our green fields and meadows. We took up the staff of the Exile, we wandered into the desert to certain death.

The Genocide took not only its human toll, but its heavy toll in religious, linguistic, cultural, economic, domestic, military and political dimensions. One and a half million Armenian women, men, and children, including four thousand priests, physicians, and countless intellectuals, farmers, and shepherds were lost forever.

The blood of one and a half million Armenians was drained dry. And with them, untold numbers of cathedrals, precious manuscripts and monuments were obliterated. The loss therefore, was not simply a human one, or a material one, but rather it was the spirit, the Armenian soul that was assaulted.

But the spirit is eternal. The Armenian nation lived. In that midnight darkness, stars of hope appeared; Musa Dagh, Hadjian, Shabin-Karahissar, Van. And then came the glorious light of that May dawn, as Sardarabed came into view on the horizon, along with Bash, Abaran and Ghara Killiseh.

The bells of Etchmiadzin heralded the good tidings of Armenia's freedom in the bosom of Ararat and Arakadz where, on a silver of land the Republic of Armenia was born. Today a part of that fatherland flourishes under the shadow of the mighty Ararat, renewing its existence, while reaching to great heights of civilization in all fields including arts and sciences.

And yet, Ararat is still enslaved. A gloomy wind blows across Lake Van. Our golden fields now produce thorns and thicket. The convent of Nareg is in ruins. The church of the Virgin Mary in Marout is silent. And we are scattered across the world. Today, we have not even been permitted to complete our grieving, because Turkey has never admitted to this colossal crime.

German Chancellor Helmut Kohl whose nation admitted the guilt of the Nazi era and redressed grievances has said:

"Reconciliations with the survivors and descendents of the victims is only possible if we accept our history as it really was, if we Germans acknowledge our shame and our historical responsibility, and if we perceive the need to act against any efforts at undermining human freedom and dignity."

We are waiting for our own judgement day before the court of justice when we once again can claim our soil as our own. No law exists that binds a people to a piece of land. But our spiritual strength and consciousness gives us the right to claim it as our own.

As Moushegh Kalshoyan has movingly said:

"Loss of land and one's country on earth is a heavy loss, but the land is eternal. The land does not accept anyone but its master. The land is bonded to its own people and will patiently await their return, and one day they will meet again."

And the great Anatole France prophesied in 1916,

"Armenia is in its death throes but it will be reborn. The little bit of blood that has not yet been spilled is the precious blood from which a new generation is to be born. A people that refused to die, lives on."

I speak to you, the survivors who are gathered here from all over the world. In these special days, your presence here has given us hope, faith, strength, and inspiration which only you could have given us. You can be assured that future generations will continue your struggle and will realize your dreams.

Did you notice it?

ՎԵՐԱՊՐՈՂՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ . . .

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԶԻԹԾԵԱՆ ԿԸ ԳՏՆԷ ԻՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑԸ

Վերապրողներու համար յատուկ լսարաններ տեղի ունեցան Ուրբաթ, Ապրիլ, 27 ին, կ.ա. 10:00-էն մինչեւ 12:00, Ուաշինկթըն Հիլթընի Ճէֆրըսըն սրահին մէջ: Այս գործունէութիւնը կազմակերպուած էր, վորապրողներուն առիթ տալու համար որ իրենց փորձառութիւններէն պատահիկներ պատմեն տեսաներիզագրումի համար:

Հարիւրաւոր վերապրողներ մասնակցեցան այս երկօրեայ հետաքրքրական եւ յուզիչ գործունէութեան. նշելի էր մանաւանդ նոր եւ միջին սերունդի անդամներու ներկայութիւնը եւ ուշադիր ունկնդրութիւնը: Հեռատեսիլի ՍԻ ՊԻ ԷՍ կայանի թղթակիցն ու նկարիչները ներկայ գտնուեցան եւ տեսաներիզագրեցին կարգ մը ելոյթներ: Ուաշինկթըն Փոսթ Թերթի թղթակցուհին ալ նօթեր առաւ յօդուած մը գրելու նպատակով:

Լսարանի համակարգիչ Գուրգէն Ասատուրեանը առանձին-առանձին, իրենց անուններով հրաւիրեց վերապրողները մի քանի վայրկեաններով տալու իրենց փորձառութեանց մանրամասնութիւնները: Մի քանի պատմութիւններ արցունք բերին ներկաներու աչքերուն, իսկ վերապրողներ իրենք չէին կրնար զսպել իրենց արցունքները:

Լսարանի ընթացքին պատմուեցան մի քանի հետաքրքրական դէպքեր, որոնք պատահած էին նախորդող օրերու ընթացքին: Օրինակի համար, Բերի գիւղացի (Խրաբերդի շրջան) Համբարձում Ձիթճեանը կը նստի օթօպիւս, մէկ պանդուկէն միւսը երթալու համար. քովը կը նստի կին մը: Երկուքին միջեւ սկսուած խօսակցութեան ընթացքին, կը յայտնուի թէ կինը Համբարձումի համագիւղացի եւ թաղակից Մարիամ Նորոյեանն է: 70 տարիներ ետք բաժնուած դրացի-հայրենակիցները գիրար կը գտնէին երկար բաժանման կարօտը իրենց սրտերուն: Այլ պարագայ մըն ալ որբանոցի նախկին դասընկերներու վերամիացումն է: Ծորճ Առաքելեանը յայտարարութիւն մը դրած էր Հիլթընի մէջ, խնդրելով որբանոցի նախկին սաներէն կապ պահել իր հետ. եւ իսկապէս ալ իր որբանոցի դասընկերներէն Պասմաճեանը զինք գտած էր, տասնամեակներէ ետք:

Այս եւ նման հետաքրքրական դրուագներ մեծ ուշադրութեան արժանացան ո՛չ միայն ժողովուրդի այլ նաեւ մամուլին կողմէ:

All Arlington was about ...
Young kids helping survivor in a wheel chair.

THE SURVIVORS

by Zola Sookias

"Are you a survivor?" asks Aharon, an elderly but well preserved Armenian from Australia.

"Yes," replies Vardgez, a remarkably young looking 70 year old French Armenian.

"And you?" reciprocates the latter.

"Yes, I am too," murmurs Aharon, his proud yet sad Armenian eyes foretelling a long tale.

The two have met, quite by accident, along the handsomely decorated Connecticut Avenue, not far from the Washington Hilton, symbolically renamed Karpert-Guiliguia for the duration of the Armenian National Gathering of Survivors in the Capital.

"What did they do to us, those Turks?" Aharon enquires somewhat ironically while he grasps Vardgez's hand, shaking it warmly and allowing him little time to respond.

"Nothing I say to you, nothing." Defiance overwhelms his expression as he addresses Vardgez — still holding his hand — and a third survivor, Yeghia, an orphan rescued by the Near East Relief in 1915 and later sent to Egypt whence he has arrived today.

"They did nothing and these youngsters are living proof of that," he comments, releasing Vardgez and simultaneously turning his attention to me and my two companions.

"We survived so that they may be Armenian." His scrutinizing eyes are fixed at mine. Touched by his passion I gaze back. A moving picture of my Nation's long sufferings is projected on to my soul as he unwittingly entrusts me with the burden of his past, now equally mine. Suddenly I feel a certain pain, the anguish inherent in being Armenian; the cross on my shoulder weighs a touch heavier. Impulsively I wish to shake his hand. I feel the firm grip that he has spared Vardgez. Soon we hug, holding each other tightly as if old friends long lost, exchanging countless tales in doing so. Moments hence I stand back and glancing at him — perhaps for the last time — put history in perspective. His eyes are somewhat tearful, however no less vehement. There is little more to be said as I bid farewell to an old but eternal piece of Armenian history.

Washington, D.C.
April 24, 1985

70TH ANNIVERSARY MEMORABILIA NOW AVAILABLE

Commemorative memorabilia celebrating the 70th Anniversary of the Armenian Genocide is now available for purchase. Items include:

1. KATCHAZ BOOK - "THE FIERY HORSES OF ANI"

A crystalline collection of reproductions of Katchaz's paintings especially created *For Armenia from Armenians*. This book is a wonderful contribution to the history of the Armenian people. In its entirety it depicts the Renaissance of the Armenian people, its unity and dreams from the Motherland to the Diaspora. There are 20 color reproductions, each one so beautifully printed that they could be individually framed. A very special collection.

2. SCARF — "ARMENIA: OUR COMMITMENT IS FOREVER"

The central emblem on the scarves is a detailed map of Armenia as it existed with its largest boundaries. The historic Armenian cathedrals of Etchmiadzin and Antelias are found in the top left and right corners with the juxtaposing corners embellished with the logo of the 70th Commemoration and the Coat of Arms of the Republic of Armenia. These images are bordered by some very fine filigree type designs taken from Armenian Miniatures.

3. POSTERS — "L'ESPERANCE"

This poster portrays a lovely young Armenian girl in thought. She carries a single spring flower, which, set against the somber blue background, reminds us of the eternal rejuvenation and hope to be found in youth.

The original oil painting has hung in the Woodrow Wilson House ever since its presentation to President Wilson during his term in office by the Armenian artist Hovsep Pushman.

KATCHAZ POSTERS

The New York based Armenian artist produced for the 70th Commemoration in Washington, D.C., a series of 20 paintings depicting "The Fiery Horses of Ani". There are four of these paintings which have been reproduced in poster form, "Those are our Lands", "The Liberation of Ani", "Dedication to Ani", and "Emerald Ani". These posters measure app. 27 x 20 inches and are ready to be framed. There is a limited supply.

"ARMENIA"

This is the prize-winning poster of the 70th Commemoration designed by Raffi Sarkissian. It is an artistic, colorful rendition of what Armenia is, was, and will be.

4. KEY CHAINS —

A brass key chain made in Switzerland by the famous Huguenin Company. These commemorate the 70th Anniversary and the Gathering of Survivors in Washington, D.C. Truly a souvenir for the 600 plus who attended those five historic days in the capitol.

5. PLACEMATS — "THE GLORY OF ARMENIA"

The placemats depict the map of Armenia in tricolors surrounded by historical renderings of Armenian flags from the Ardashesian Dynasty, Arasacide, Bagrtunian, Roupinian, and Lusignian dynasties. Along with the flags are the Coats of Arms of some of the major princely families. These are conversation pieces for any table setting.

6. DECALS — "ARMENIA: OUR COMMITMENT IS FOREVER"

These decals are tricolored and can be used on your luggage both as a reminder to your participation in Washington, D.C., and as a reminder to others that we will not forget the place from which we came.

7. GEDAG T-SHIRTS

The T-Shirts bear the logo of the Phoenix rising out of the flames over Mt. ARARAT and carries the message of Hovhannes Sheeraz:

*My son, what would you have me bequeth you?
As a father, I would leave you with such a treasure,
That no father anywhere, any place, could leave such a legacy —
I leave to you what some small people have imprisoned in the clouds
I leave you with our mountain,
To free it from those black clouds,
To bring it home with ringing righteousness,
And you shall bring it home my son,
Perhaps even with your dear little hands,
You shall bring our mountain back to us,
As your need of justice is so deep ...*

*My bequest to you is Massis,
For you to keep it forever,
As you keep our language forever,
As the pillar of your father's home.*

70TH ANNIVERSARY VIDEO CASSETTE

A video cassette highlighting the major moments of the events taken place in Washington, D.C. is being professionally prepared. The video will be one hour in length and will be available soon. For those interested in the purchase of these historic cassettes, please leave your name, address, and phone number, and we will accommodate you as soon as possible on a first come first served basis.

Name: _____
Address: _____
Phone # () _____

Checks will be made payable to:
The Armenian Apostolic Church of America
138 East 39th Street, New York, N.Y. 10016

ORDER FORM

Please send me the following items as marked. I have enclosed my check payable to "Prelacy of the Armenian Apostolic Church". I understand all items will be supplied on a first come first served basis.

ITEM	PRICE	QUANTITY	TOTAL
KATCHAZ BOOK	\$18.00		
SCARF	\$20.00		
POSTERS: ARMENIA	\$5.00		
L'ESPERANCE	\$5.00		
THOSE ARE OUR LANDS	\$5.00		
THE LIBERATION OF ANI	\$5.00		
DEDICATION TO ANI	\$5.00		
EMERALD ANI	\$5.00		
KEY CHAINS	\$6.00		
PLACEMATS	2 for \$5.00		
DECALS	\$0.50		
GEDAG T-SHIRTS	\$5.00		

TOTAL ITEMS: _____ TOTAL COST: \$ _____

Check enclosed in the amount of \$ _____ from:

NAME: _____

ADDRESS: _____

CITY: _____ STATE: _____

PHONE: () _____